

DESIGN
MUSEUM
DEN
BOSCH
JAARVERSLAG
2019

DESIGN MUSEUM DEN BOSCH VOORWOORD

Een jaar vol opwinding

Het afgelopen jaar was voor Design Museum Den Bosch een periode vol opwinding en nieuwe ervaringen. Natuurlijk wordt onze terugblik bepaald door alles wat we meemaakten met de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk*. Maar laten we bij het begin van het jaar beginnen. De tentoonstelling *Jean Cocteau - Metamorphosis* die in het najaar van 2018 verwachtingsvol aanging, liep nog geruime tijd door in 2019 en de bezoekersaantallen groeiden per week. Dit was voor het museum de bevestiging dat het werk van modern klassieke kunstenaars en ontwerpers uit onze collectie op grote belangstelling kan rekenen, zeker als het bekeken wordt vanuit een hedendaags en verfrist perspectief.

Het museum kiest er steeds nadrukkelijker voor om ook op de kleinere, tweede verdieping tentoonstellingen met ambitie te programmeren. De grote belangstelling voor de tentoonstellingen *Binnenkijken met Thijs Wolzak* en daarna *The Ghosts of Sunday Morning* en *Geert Lap - Specific Objects* onderstreepte de potentie van dergelijke exposities. De tentoonstelling *The Ghosts of Sunday Morning* was een succesvolle samenwerking met het Europees Keramisch Werkcentrum (EKWC), nu bekend als Sundaymorning@ekwc uit Oisterwijk, waarbij de internationale *craft*-kenner Glenn Adamson als curator optrad.

De zomertentoonstelling *Modern Nederland 1963-1989* was gewijd aan de vormgeving en architectuur van een periode waarin Nederland zich op sociaal, politiek en cultureel vlak als gidsland manifesteerde. De tentoonstelling werd geopend door Rijksbouwmeester Floris Alkemade en wist met het bijbehorende publieksprogramma duidelijk ook architecten en in architectuur geïnteresseerden als nieuw publiek aan te trekken.

De grote tentoonstelling *Design van het Derde Rijk* opende net na de zomer en riep al bij de eerste aankondiging de nodige reacties in de pers op zodat deze daarna voortdurend nieuws en dus publiciteit genereerde. Gedurende de zomer bereidde het museum zich voor op een grote toeloop en nam maatregelen op het gebied van veiligheid en publieksontvangst, onder meer door een intensief educatief programma. De gevoeligheid van het onderwerp bracht met zich mee dat, zeker naarmate de openingsdatum naderde, sprake was van fikse publieke discussies. De aanvankelijke commotie waaide echter snel over, toen de eerste bezoekers de tentoonstelling hadden bekeken, en sloeg meteen om in grote waardering. De internationale pers sprak zich en masse positief over de tentoonstelling uit en onze verwachtingen over de publieke belangstelling moesten per dag naar boven worden bijgesteld. Het museum was steeds geheel volgeboekt zodat we besloten ook op maandag onze deuren te openen.

De uitzonderlijke inzet van alle medewerkers van ons museum en de goede samenwerking met de gemeente was cruciaal voor het vlekkeloos laten verlopen van deze uitzonderlijke tentoonstelling. *Design van het Derde Rijk* heeft op pregnante wijze de nieuwe koers van het museum aan de wereld gecommuniceerd. Aangespoord en geënthousiasmeerd door deze tentoonstellingen van 2019 gaat Design Museum Den Bosch energiek en vol vertrouwen een toekomst tegemoet met nog meer prikkelende tentoonstellingen en een enerverend publieksprogramma over relevante maatschappelijke ontwikkelingen en culturele thema's. We zien uit naar uw komst!

Timo de Rijk, directeur

Titus M. Eliëns, voorzitter Raad van Toezicht

DESIGN MUSEUM DEN BOSCH JAARVERSLAG 2019 LEESWIJZER

Dit jaarverslag is opgebouwd alsof u door het museum wandelt. U kunt de informatie over tentoonstellingen en aankopen & schenkingen bekijken in de tijdslijn. Of in tekst. Of in beeld. De cijfers corresponderen met een tentoonstelling, aankoop of schenking.

In het tweede deel leest u de overige informatie over Design Museum Den Bosch in het afgelopen jaar.

1 - 8

Tentoonstellingen

9 - 13

Collectie, aankopen & schenkingen

14 - 21

**Activiteitenprogramma
Jaarprogramma
Publiekszaken: Educatie
Marketing & communicatie
Pershoogtepunten
Bedrijfsvoering
Organisatie
Financieel**

13 oktober 2018 t/m 17 februari 2019

Toen Emmy, nu Gijs

2 maart 2019 t/m 19 mei 2019

The Ghosts of Sunday Morning

2018

1

2

3

2019

4

13 oktober 2018 t/m 17 februari 2019

Binnenkijken met Thijs Wolzak

10 november 2018 t/m 10 maart 2019

Jean Cocteau – Metamorphosis

Tentoonstellingen

23 maart 2019 t/m 18 augustus 2019

**Modern Nederland 1963 – 1989
De vormgeving van een gidsland**

1 juni 2019 t/m 18 augustus 2019

Geert Lap – Specific Objects

1 juni 2019 t/m 18 augustus 2019

**Designprijs
Noord-Brabant 2019**

Tentoonstellingen

5

6

7

2019

2019

2019

8

2019

8 september 2019 t/m 1 maart 2020

Design van het Derde Rijk

Tentoonstellingen

Gijs Bakker, prototype Stoel met gaten no. 2

1991, beukenhout, 76 x 44 x 45 cm

Gijs Bakker, fruitschaal Flow Fruit bowl

2000, roestvrij staal. 19 x ø 36 cm

Loan Favan, ALLIAGE -Cu29Zn30

2019, messing, zilver, acrylaat

Aankopen & schenkingen

Wies Raanhuis, zonnebrillen

1976, kunststof, textiel en zwart-witfoto, div. afm.

Tentoonstellingen

In 2019 toonde Design Museum Den Bosch acht tentoonstellingen, waarvan vijf nieuwe. Minder dan vorige jaren, maar de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk* besloeg beide verdiepingen en stond een lange periode. In chronologische volgorde waren de volgende tentoonstellingen te zien:

13 oktober 2018 t/m 17 februari 2019

Toen Emmy, nu Gijs

1 Design Museum Den Bosch werd door de Vereniging Rembrandt in staat gesteld om een vrijwel volledig oeuvre aan te kopen van Emmy van Leersum, een van de belangrijkste naoorlogse Nederlandse sieraadvormgevers. Vanwege de (museale) kwaliteit, historische betekenis en omvang van deze collectie was dit een uitgelezen kans. Vanaf 13 oktober was een deel te zien in de presentatie *Toen Emmy, nu Gijs*. In de aankoop zijn naast zeldzame vroege sieraden ook talloze prototypes, experimenten en sleutelstukken aanwezig. Het bijbehorende documentatiemateriaal stelt ons in staat om de beweegredenen van de maakster te onderzoeken en te begrijpen. In de presentatie werd een greep uit het brede werk van Emmy aan het publiek getoond.

Naast werk van Emmy was ook werk van Gijs Bakker te zien. Gijs was Emmy van Leersums partner tot aan haar dood in 1984. Samen vormden zij een twee-eenheid die in de jaren '60 een revolutie binnen de sieraadvormgeving teweeg bracht met hun industrieel ogende, abstracte sieraden. Na de dood van Emmy ontwikkelde Gijs zich tot een veelzijdig en internationaal gerenommeerd ontwerper. Design Museum Den Bosch volgt de ontwikkeling van zijn nog immer uitbreidend oeuvre op de voet.

Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van Vereniging Rembrandt vond het programma 'Als kunst je lief is' plaats. Een programma vol tentoonstellingen en presentaties verspreid over het land. *Toen Emmy, nu Gijs* maakte hier met trots deel van uit.

13 oktober 2018 t/m 17 februari 2019

Binnenkijken met Thijs Wolzak

2 Van september 2011 tot januari 2018 fotografeerde Thijs Wolzak 248 keer Nederlanders in hun interieur. De fotoserie *Binnenkijken* maakte hij voor *NRC Handelsblad* en in het bijschrift van de foto's moeten vele honderduizenden lezers van de krant op zoek zijn gegaan naar de vaste vragen 'Wat is er in uw huis van Ikea?' en 'Wat neemt u mee bij brand?'. De foto's stellen de bewoners centraal in hun eigen interieur en elke foto stelt natuurlijk de vraag: wie is de bewoner en op welke manier is de bewoner ook zijn interieur? Wolzak kijkt bij mensen binnen, wij kijken in hun ziel.

Tijdens zijn bezoeken was Wolzak vaak sprakeloos: hij zag hoe ver mensen gaan in het construeren van een thuis, het inrichten van de eigen woonplek, het bouwen van hun nest. Wat voor de kijker regelmatig verbazingwekkend of zelfs absurd is, is voor deze bewoners vanzelfsprekend, de enige logische keuze.

Design Museum Den Bosch toont in zijn tentoonstellingen de maatschappelijke betekenis van design. En waar is deze groter dan in onze meest intieme leefomgeving: de eigen woning? Via de tentoonstelling en diverse activiteiten wilden we bezoekers stimuleren om niet alleen na te denken over andermans interieur, maar ook over de keuzes en motieven in de eigen habitat. Filosoof Coen Simon schreef teksten over het thema huis/thuis bij de tentoonstelling. Via podcatchers konden de bezoekers interviews beluisteren van de gefotografeerden.

10 november 2018 t/m 10 maart 2019

Jean Cocteau – Metamorphosis

3 Jean Cocteau (1889-1963) is een tot de verbeelding sprekend kunstenaar. Hij uitte zich in bijna alle artistieke media: van poëzie en literatuur, beeldende kunst en vormgeving tot theater en zijn favoriete medium film. Maar meer nog dan om zijn werk was Cocteau bekend om zijn opmerkelijke leven. Hij omgaf zich met beroemdheden als Sergei Diaghilev, Edith Piaf, Pablo Picasso en Coco Chanel en raakte geregeld in opspraak vanwege zijn homoseksualiteit en drugsgebruik. Design Museum Den Bosch presenteerde de eerste grote overzichtstentoonstelling van Jean Cocteau in Nederland.

Jean Cocteau – Metamorphosis wierp licht op Cocteau's voortdurende zelftransformatie en zijn zoektocht naar een eigen identiteit. Zoals jonge mensen zich tegenwoordig digitaal een identiteit aanmeten, had Cocteau de gave om zich via diverse media steeds met andere ogen te bezien en te laten zien. De tentoonstelling *Jean Cocteau – Metamorphosis* toonde vele van deze gezichten, in tekeningen en schilderijen, wandtapijten en affiches, in foto en film. Een veelheid aan artistieke uitingsvormen die Cocteau alle als een zelfportret beschouwde.

Al sinds de jaren negentig bevinden zich keramiek en sieraden van Cocteau in de collectie van het Design Museum Den Bosch. Het werk van Jean Cocteau wijst vooruit naar de multidisciplinaire praktijk van ontwerpers en kunstenaars van vandaag. In onze tijd beperken Nederlandse ontwerpers als Bart Hess, Ted Noten en Studio Drift zich al evenmin tot één discipline maar verkennen de grenzen van kunst, design en digitale media.

2 maart 2019 t/m 19 mei 2019

The Ghosts of Sunday Morning

In de tentoonstelling *The Ghosts of Sunday Morning* bracht Design Museum Den Bosch een ode aan de vakmensen van het Europees Keramisch Werkcentrum (EKWC, nu bekend als Sundaymorning@ekwc). Het EKWC is al vijftig jaar de plek waar ambacht, kunst, design en verbeelding in keramiek elkaar ontmoeten. Een dertigtal van de meest toonaangevende werken uit de geschiedenis van het EKWC werd opnieuw geïnterpreteerd en uitgevoerd in witte klei, waardoor een wondermooi en spookachtig beeld ontstond waarin heden en verleden elkaar overlappen.

4 De vooraanstaande Amerikaanse *craft*-specialist Glenn Adamson bedacht een tentoonstellingsconcept dat reflecteert op de geschiedenis van het EKWC. Een dertigtal werken uit de geschiedenis van het EKWC werd speciaal voor de tentoonstelling door de vakmensen van het EKWC geïnterpreteerd en gereproduceerd als *ghost*: een nieuwe uitvoering van het originele werk in precies vijftientig kilo ongeglazuurde witte keramiek. Adamson koos voor werken die expliciet gaan over de spanning tussen tijdelijkheid en eeuwigheid. Zo waren lichaamsafdrukken te zien van Canan Dagdelen en het duo Stephanie Davidson & Katie Ewald. Ook werk van Anish Kapoor, Tim Breukers, Tony Cragg, Johan Creten, Babs Haenen en Andrew Lord werd tot *ghost* gemaakt.

Het jonge Amsterdamse bureau Trapped in Suburbia verzorgde het tentoonstellingsontwerp. De uitkomst was spectaculair: de witte spookachtige beelden stonden op perspex sokkels die gevuld waren met langzaam bewegende rookwolken. Een mysterieuze soundscape van het fijntjes tinkelende geluid van afkoelende gebakken klei maakte de ervaring compleet.

1 juni 2019 t/m 18 augustus 2019

Geert Lap – Specific Objects

Geert Lap – Specific Objects bood een oogstrelend overzicht van het weergaloze oeuvre van een van de belangrijkste naoorlogse keramische kunstenaars ter wereld.

5 Het keramische oeuvre van de Nederlandse ontwerper en kunstenaar Geert Lap (1951-2017) staat in de traditie van het modernisme, dat zich afzet tegen versiering en historische verwijzingen. Laps streven naar perfectie vormde de kern van zijn kunstenaarschap. Objecten die niet aan zijn strenge eisen voldeden gingen letterlijk onder de hamer.

De tentoonstelling bood een overzicht van Laps werk uit alle fases van zijn artistieke carrière. Sleutelstukken als de *Kleurendriehoek* en de *99 variaties* waren voor het eerst te zien in de context van Laps overige werk. De laatstgenoemde reeks was bovendien vijftientig jaar na haar voltooiing voor het eerst weer in haar geheel te zien. *Geert Lap – Specific Objects* werd ontworpen door vormgever Aldo Bakker. Hij heeft Lap zelf nog gekend en streeft net als hij naar perfectie en de volmaakte vorm. Als collega-ontwerper bewondert Bakker de toewijding en het meesterchap, maar is hij zich tegelijkertijd bewust van het gevaar van Laps compromisloze perfectionisme. De zielsverwantschap tussen beide (vak)mannen werd voelbaar in ieder detail van de expositie.

In combinatie met het nieuwe standaardwerk over leven en werk van Geert Lap dat bij de expositie verscheen, kreeg 'de grootste minimalist van de keramische kunst' – zoals Garth Clark hem omschrijft – het eerbetoon dat hem toekomt.

23 maart 2019 t/m 18 augustus 2019

Modern Nederland 1963 – 1989. De vormgeving van een gidsland

Vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw wilde Nederland modern zijn. Kenmerkend was een voorliefde voor geometrische vormgeving en het gebruik van wit, zwart en grijs. De tentoonstelling *Modern Nederland 1963-1989. De vormgeving van een gidsland* gaf een levendig beeld van design, architectuur en kunst uit deze periode. Een feest van herkenning voor iedereen die zich deze periode herinnert.

6 Het Nederlandse modernisme uit de periode 1963-1989 had een typerende vormgeving van monochromie, abstractie en geometrie. Het was onderdeel van een internationale modernistische beweging maar het was ook typisch Nederlands, zowel in de beeldtaal als in de maatschappelijke ambities. Overheidsbedrijven als de PTT, de NS en de Belastingdienst waren een belangrijke opdrachtgever voor ontwerpers, en droegen daarmee eensgezind de naoorlogse Hollandse waarden van anti-traditie, openheid, tolerantie en democratie uit. Van postzegels tot Deltawerken, overal drukte de overheid haar stempel op openbaar design.

In de loop van de jaren negentig kreeg dit typisch Nederlandse modernisme echter een negatieve reputatie. Dertig jaar later is bijna alles van deze stijl afgebroken, opgeruimd, vergeten of in depots opgeslagen. Maar het is tijd voor een kritische herwaardering van het Nederlands modernisme van 1963 tot 1989. In het licht van het wereldberoemde maar maatschappelijk betekenisloze Dutch Design zijn de ontwerpen uit deze periode nu weer visueel verfrissend en de sociale ambities weer relevant.

Met ontwerpen en kunstwerken van onder anderen Gijs Bakker, Joost Baljeu, Wim Crouwel, Ad Dekkers, Herman Hertzberger, Kho Liang Ie, Emmy van Leersum, Aldo van den Nieuwelaar, Bruno Ninaber van Eyben, Jan Slothouber & William Graatsma, André Volten en Carel Weeber voor onder andere de PTT, DSM en Rijkswaterstaat.

1 juni 2019 t/m 18 augustus 2019

Designprijs Noord-Brabant 2019

Design Museum Den Bosch presenteerde met trots het werk van vijf talenten uit de Brabantse designwereld in het kader van de Designprijs 2019. De Designprijs wordt iedere twee jaar toegekend door het Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Brabant, beurtelings aan een gearriveerd ontwerper en aan een aankomend talent. In 2019 was de laureaat textiel- en productdesigner Simone Post.

7 Design Museum Den Bosch heeft als doelstelling het belichten en bediscussiëren van de culturele betekenis van vormgeving, waarbij het design van de twintigste en eenentwintigste eeuw wordt gepresenteerd en de geschiedenis, de actualiteit en de toekomstgerichte kwaliteit van design met elkaar worden verbonden. De kandidaten van de Designprijs waren allemaal op hun eigen manier bezig met de manier waarop vormgeving en samenleving elkaar beïnvloeden, nu en in de toekomst. Zo was Design Museum Den Bosch de perfecte plaats om het werk van deze aankomende talenten te bekijken.

Materiaalexperiment, diepgaand onderzoek en liefde voor kleur, prints en ambacht zijn karakteristiek voor het werk van laureaat Simone Post. Ze streeft naar duurzame ontwerpen die geworteld zijn in traditie. Haar carrière lanceerde ze met het kleed *Post-Vlisco*, waarmee de afgekeurde stoffen van textielabrikant Vlisco nieuw leven ingeblazen worden. Naast werk van Simone Post was ook werk van de andere vier kandidaten te zien: Chloé Rutzerveld, Théophile Blandet, Teresa van Dongen en Irene Stracuzzi.

8 september 2019 t/m 1 maart 2020

Design van het Derde Rijk

Design Museum Den Bosch presenteerde de eerste grote overzichtstentoonstelling van design van het Derde Rijk. Met de Volkswagen Kever, de Olympische Spelen in 1936, de swastika en de films van Leni Riefenstahl en andere belangrijke stukken uit Nederland en Duitsland. De tentoonstelling *Design van het Derde Rijk* toonde de grote bijdrage van vormgeving aan de verspreiding en ontwikkeling van de kwaadaardige nazi-ideologie.

8 We zijn gewend om in musea de goede kant van cultuur te zien. Juist design wordt vaak gepresenteerd als een bijdrage aan een betere wereld. Maar design reflecteert de wereld, met al zijn goede én slechte kanten. In deze tentoonstelling was de vormgeving een instrument in de handen van het ultieme kwaad. De nazi's waren meesters in het inzetten van vormgeving om hun doel te bereiken; massa's mensen wisten ze ermee aan hun kant te krijgen. Design Museum Den Bosch is een designmuseum nieuwe stijl met een kritische opstelling. Als je volmondig 'dit nooit weer' wilt kunnen zeggen, moet je de moeite nemen te analyseren hoe de processen van beïnvloeding destijds werkten. Dat is wat deze tentoonstelling deed.

De tegenstellingen die het nazisme kenmerken werden getoond in een ruime selectie objecten uit Nederlandse en Duitse musea en verzamelingen. Zo waren er architectuurelementen en meubels te zien uit het *Haus der Kunst* en de Rijkskanselarij. De ontwerpen toonden hoe de nazi's teruggrepen op de classicistische vormgeving als machtsvertoon en symbool voor een nieuwe Duitse cultuur. De vele tijdschriften die opgenomen waren in de tentoonstelling gaven een beeld van het ver doorgevoerde doelgroepenbeleid van de nazi's. De instructieboeken van de SS lieten zien hoe precies ieder onderdeel van de beeldvorming rond de nazi's werd ontworpen. Bij het ontwerp van de massabijeenkomsten werd niets aan het toeval overgelaten.

Bij de tentoonstelling was een uitgebreid publieksprogramma, met activiteiten voor iedereen. In aanloop naar de tentoonstelling werkte Design Museum Den Bosch actief samen met verschillende betrokkenen bij de lokale Joodse gemeenschap. *Design van het Derde Rijk* maakte deel uit van de activiteiten rond de viering en herdenking van 75 jaar bevrijding in Noord-Brabant.

Collectie, aankopen & schenkingen

In 2019 werden in totaal 153 objecten verworven. Het leeuwendeel hiervan betrof een omvangrijk bruikleen (met de intentie tot gedeeltelijke schenking). Onze bijzondere dank gaat dan ook uit naar de particuliere schenkers die onze verzameling dit jaar verrijkten. Binnen het nieuwe verzamelgebied *Posthuman* werd een complete collectie 'body extensions' van een graduate van de Design Academy Eindhoven aangekocht.

***Posthuman*: een nieuw en onderscheidend aandachtsgebied**

Design Museum Den Bosch richt zich in de komende beleidsperiode op een nieuw aandachtsgebied in zowel het tentoonstellings- als het collectiebeleid. Hiermee gaat Design Museum Den Bosch toekomstgericht verzamelen en neemt het een vooruitstrevende positie in binnen de Collectie Nederland. Nergens anders wordt dit innovatieve en discipline-overstijgende type vormgeving verzameld. Nergens anders ook vloeit deze keuze op zo'n vanzelfsprekende wijze voort uit de bestaande collectie waarbij de aandacht van het zuiver artistiek-culturele naar het maatschappelijk-technologische vlak wordt verlegd. Inspeland op de huidige sociale en technologische ontwikkelingen is het thema *Posthuman* benoemd als leidraad binnen de programmeringen en de collectie.

Met *Posthuman* formuleert Design Museum Den Bosch het toekomstgericht verzamelen. Het betreft een alternatief verzamelgebied dat nauw gerelateerd is aan de bestaande collectie sieraden en actualiseert deze. Iets waar zeker in het geval van een, in de ogen van het museum, verkokerde discipline als het 'auteurs-sieraad' dringend behoefte aan is.

Omdat collectioneren voor Design Museum Den Bosch onlosmakelijk met presenteren verbonden is, wordt dit nieuwe verzamelgebied concreet uitgewerkt in de grote tentoonstelling *BodyDrift – Anatomies of the Future* die maart 2020 opent. Met deze programmatische lijn in zowel het tentoonstellings- als het collectiebeleid laat Design Museum Den Bosch zien waar het voor staat. We richten ons niet langer (alleen) op de individuele maker en zijn praktijk, maar op de maatschappelijke impact van design. Vandaar de keuze niet langer monografisch maar thematisch te programmeren. Op die manier kunnen actuele onderwerpen en de belangrijkste toekomstige ontwikkelingen worden geagendeerd. Het gaat Design Museum Den Bosch om de culturele betekenis van en verschillende perspectieven op vormgeving.

Loan Favan, **ALLIAGE –Cu29Zn30**

2019, messing, zilver, acrylaat

9 Met *ALLIAGE –Cu29Zn30* reageert Loan Favan op ontwikkelingen binnen het transhumanisme. Hierin wordt gefilosofeerd over het doorbreken van de natuurlijke grenzen van het menselijke bestaan. Favan spreekt over haar collectie als een verbeelding van de ideale projectie van haar onoverwinnelijke zelf waarmee zij zichzelf tot cyborg verheft.

Deze nieuwe vorm van mens-zijn breekt met alle fysieke ethische en legale grenzen. Ieder accessoire van de collectie staat voor een superkracht van Favans *future self* zoals: onuitputbare energie, ongeïmiteerde kennis en bovennatuurlijke eigenschappen.

Alle onderdelen kunnen naar wens gecombineerd worden om een continuïteit aan aanpassingen en ontwikkelingen te waarborgen. *ALLIAGE –Cu29Zn30* is gemaakt van op een draaibank bewerkt messing. De toevoeging van transparante materialen in een ruwe, minimalistische esthetiek geeft deze collectie een strakke, futuristische uitstraling.

Bruikleen vormgevings- archief Gijs Bakker

In 2010 verwierf Design Museum Den Bosch mede met steun van de Vereniging Rembrandt een collectie van 90 sieraden van Emmy van Leersum (1930-1984). Bij de aankoop werden ook ontwerptekeningen, foto's en documentatiemateriaal over haar leven en werk geschonken. Gijs Bakker was Emmy van Leersums partner tot aan haar dood in 1984. Samen vormden zij een twee-eenheid die in de jaren zestig een revolutie binnen de sieraadvormgeving teweegbracht met hun industrieel ogende, abstracte sieraden. Na de dood van Emmy ontwikkelde Gijs zich tot een veelzijdig en internationaal gerenommeerd ontwerper.

10 In 2019 heeft Design Museum Den Bosch, in navolging van de eerdere verwerving, het vormgevingsarchief van Gijs Bakker in langdurige bruikleen gekregen met het voornemen tot schenking. Vanwege de (museale) kwaliteit, historische betekenis en omvang van dit archief was dit een uitgelezen kans. In het bruikleen zijn naast talloze prototypes en experimenten ook originele stukken aanwezig. Het bijbehorende documentatiemateriaal stelt ons in staat om de beweegredenen van de maker te onderzoeken en te begrijpen. Een selectie uit beide oeuvres werd getoond in de presentatie *Toen Emmy, nu Gijs* (13 oktober 2018 - 17 februari 2019).

Gijs Bakker, prototype Stoel met gaten no. 2

1991, beukenhout, 76 x 44 x 45 cm

De *Stoel met gaten* die Gijs Bakker voor onder meer Droog Design ontwierp vormt het begin van een reeks objecten waarin gaten het leidende vormprincipe zijn. Deze eerste uitgeboorde stoel kwam voort uit de wens de stoel lichter te maken in zowel letterlijke als visuele zin. Het patroon van de gaten is het gevolg van functionaliteit. Op plekken waar dit ten behoeve van de stevigheid nodig is wordt minder materiaal weggenomen, elders is de vorm extreem licht.

Gijs Bakker, fruitschaal, Flow Fruit bowl,

2000, roestvrij staal. 19 x ø 36 cm

Voor Van Kempen & Begeer ontwierp Bakker een serie decoratieve tafelstukken in zilver, verzilverd alpaca en roestvrij staal. Het ontwerp van de serie van 15 objecten is geïnspireerd op dezelfde natuurlijke vorm: een druppel die het water raakt. Dit rimpelende effect komt in deze fruitschaal het beste tot uiting.

Wies Raanhuis, zonnebrillen

11 1976, kunststof, textiel en zwart-witfoto, div. afm.

Deze schenking ontving Design Museum Den Bosch naar aanleiding van de tentoonstelling *Modern Nederland*, waarin deze stukken ook te zien waren. Wies Raanhuis wilde met haar radicale ontwerpen het stramien van de geijkte zonnebril doorbreken. Zo maakt ze in deze prototypes gebruik van het hele hoofd als drager en niet slechts de oren en de neusbrug.

De draagbaarheid is daarmee soms beter dan bij de traditionele brillen. Bovendien zijn haar ontwerpen door hun uitgesproken karakter ook veel 'modieuzer'.

Uitgaande bruiklenen

12 In 2019 waren in totaal 12 kunstwerken van Design Museum Den Bosch als bruikleen te zien in 7 instellingen in binnen- en buitenland.

Centraal Museum Utrecht

18 apr. - 1 sept. 2019, keramiek van Susan Folwell en Nathan Begaye (2 st.)

DIVA, Antwerpen (BE)

13 sept. 2019 - 16 feb. 2020, sieraden van Meret Oppenheim en Louise Bourgeois (3 st.)

Kunstmuseum Den Haag

16 mrt. 2019 - 1 mrt. 2020, installatie *Bullshit defines Architecture* van Dick Verdult (1 st.)

Kunstmuseum Den Haag

31 aug. 2019 - 1 mrt. 2020, keramiek van Barbara Nanning (1 st.)

Museum Arnhem

1 nov. 2019 - 26 jan. 2020, sieraden van Bart Hess (2 st.)

Stedelijk Museum, Amsterdam

21 sept. 2019 - 26 jan. 2020, keramiek van Pablo Picasso (1 st.)

Swiss Institute, New York (USA)

24 sept. - 29 dec. 2019, sieraden van Meret Oppenheim (2 st.)

13 oktober 2018 t/m 17 februari 2019

Toen Emmy, nu Gijs

2

13 oktober 2018 t/m 17 februari 2019

**Binnenkijken met
Thijs Wolzak**

2

Coby [Soest]

HUMAN INTERIOR

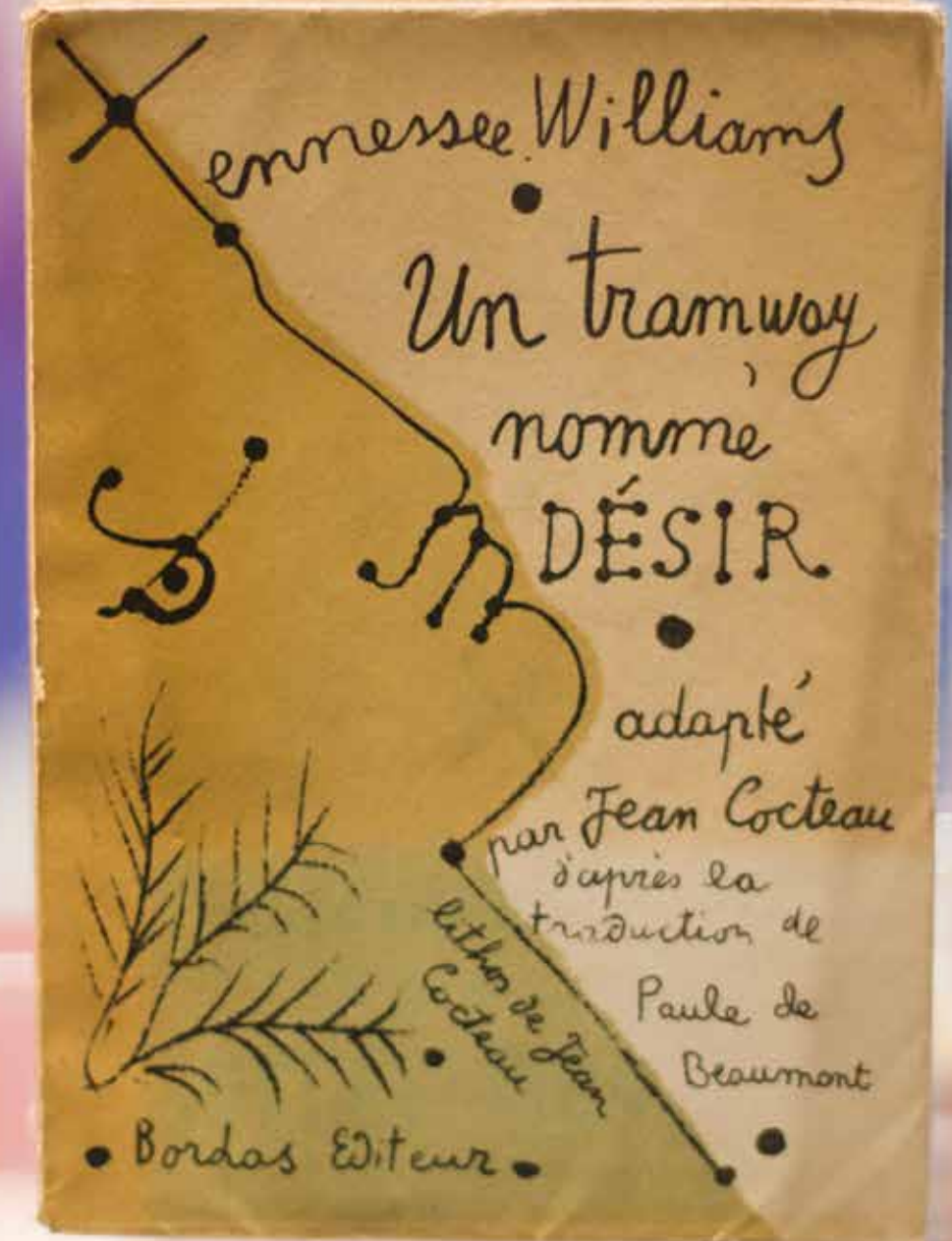
2

3

10 november 2018 t/m 10 maart 2019

**Jean Cocteau –
Metamorphosis**

3

Jean Cocteau

metamorphosis

Jean Cocteau | metamorphosis

3

4 2 maart 2019 t/m 19 mei 2019

The Ghosts of Sunday Morning

4

5

1 juni 2019 t/m 18 augustus 2019

**Geert Lap – Specific
Objects**

5

6

23 maart 2019 t/m 18 augustus 2019

Modern Nederland 1963 – 1989. De vormgeving van een gidsland

DE UNIE

ALPH • REN • HO

6

20190813
2051416

1.2.11

Handwritten notes in blue ink, including a small orange square icon and various illegible text.

Handwritten signatures and dates:
all Willems 25/83
all Hill 26/83
Aalons
Qua
Nov 11/83

Handwritten signatures and dates:
all Willems 25/83
all Hill 26/83
Aalons
Qua
Nov 2/83

Handwritten signatures and dates:
all Willems 25/83
all Hill 26/83
Aalons
Qua
Nov 2/83

Small text at the bottom left corner of the page, likely a printer's mark or address.

7

1 juni 2019 t/m 18 augustus 2019

**Designprijs Noord-Brabant
2019**

7

8

8 september 2019 t/m 1 maart 2020

Design van het Derde Rijk

OVER DE TENTOONSTELLING DESIGN VAN HET DERDE RIJK

In september 2019 wordt honderd jaar geleden het Adolf Hitler Archief opgericht bij de officiële Duitse Afdelingszaken, die hij zelf kort daarna ook overnam als Nationaalsocialistische Duitse Arbeiderspartij (NSDAP), te dwarslicht menselijk cultuur hij zijn eerste auto-industriële succes met zijn eerste paar maanden later in de Reichskulturkamer te München zijn eerste tentoonstelling, Reichsgauleiterswerke geben diese geführgenaueren met een voortdurende in de media verspreid, in tegenstelling tot die van de verspreiding van Reichsleitend 75 jaar geleden of de historische verduidelijking van de progressieve Duitse auto-industrieel Reichleitend.

Waarom Duitse Rijk (1933-1945) zeer gekenmerkt door het gevoel en architecturaal immensiteit en in de periode van de Tweede Wereldoorlog het symbool van het officieel keizerrijk geworden. Het gebouw verteld ons de enorme macht maar het is ook dat de keizer's autoriteit, toen beginnend met het begin van het einde van de Reichleitend, niet tot publieke aandacht voor de wereld.

De eerste tentoonstelling van het design van het Duitse Rijk is als medische te op geen enkele manier een poging tot samenwerking met het land, in de afwijking van de Tweede Wereldoorlog een door verspreiding en verspreid door de keizer in de media verspreiden of beschafte zijn alle uitgang voor het volgende weg te slaan, aan architectuur, industriële design, muziek en zelfs de auto-industrie openen die Hitler maakte, want een historische bevestiging van het keizerrijk. Een sleutelrol speelt in volkomen juist, maar heeft na al die jaren van keizerrijk ook geleid tot een gedeeltelijk begrip van het nationaal Duitse Reichleitend.

Design Museum Den Haag beschouwt de manier waarop vertaling door de reuk te geleidelijk een auto-industrie na te worden en het nationale auto-industrie te worden als een belangrijke sleutel tot een beter beeld te de reukindustrie en auto-industrieel auto-industrie van het Duitse Rijk. Design Museum Den Haag is de eerste Nederlandse auto-industrie, maar de belangstelling voor cultureel in heel Europa vrijwel uniform over de manier goede zaken gaan, bestaat de historische achtergrond ligt uit ging en kwam.

ÜBER DIE AUSSTELLUNG DESIGN DES DRITTEN REICHES

In September 2019 ist es genau hundert Jahre her, dass sich Adolf Hitler das übertrugene Deutsche Arbeiterpartei erwarb, die selbst kurz danach zur Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei (NSDAP) umgewandelt wurde. In seinen ersten Monaten setzte er seine autoritären Prinzipien und Wille in die Welt und ergriff in München seine erste Rolle. Vierzehn Monate später waren seine Regierungen im Gegensatz zur NS die Reichskulturkammer von 75 Jahren oder zum Reichsgauleiterswerke der progressiven deutschen Designindustrie Reichleitend.

Warum das Dritte Reich (1933-1945) war von einer enormen Größe und immensität gekennzeichnet und in der Zeit der Zweiten Weltkrieg zum Symbol des offiziellen Reiches geworden. Das Gebäude erzählt uns die enorme Macht aber es ist auch die keiserliche Autorität, die im Beginn des Reiches, nicht bis zum Ende des Reiches, nicht bis zum Ende des Reiches.

Die erste Ausstellung über das Design des Dritten Reiches ist als medizinisch in keinerlei Weise ein Versuch der Zusammenarbeit mit dem Land, in der Abweichung vom Design der Zweiten Weltkrieg eine durch Versammlung und verspreit durch die keizer in die media verspreiden oder beschafte sein alle ausgang für den nächsten Weg zu schlagen, an Architektur, Industriell Design, Musik und sogar die Automobilindustrie öffnen die Hitler machte, weil ein historische Bestätigung der keiserliche Reichleitend. Ein Schlüsselrolle spielt in volkomen richtig, aber hat nach all den Jahren von keiserliche Reichleitend auch geleit zu einem teilweise Verständnis von der deutschen Reichleitend.

Das Design Museum Den Haag betrachtet die Art und Weise, wie die Übersetzung durch die reuk zu geleitend ein auto-industrieel nach zu werden und die nationale auto-industrieel zu werden als eine wichtige Schlüsselrolle zu einem besserem Bild des reukindustrieel und auto-industrieel von dem Duitse Reich. Design Museum Den Haag ist die erste Nederlandse auto-industrie, aber die belangstelling für cultureel in ganz Europa ist fast überall gleichmäßig über die Art und Weise, wie es geht, besteht die historische Hintergrund liegt aus ging und kam.

ABOUT THE EXHIBITION DESIGN OF THE THIRD REICH

In September 2019, it will be precisely a century ago that Adolf Hitler joined the Nazi Reich German Workers' Party, which he transformed shortly afterwards into the National Socialist German Workers' Party (NSDAP). He wrote his first book, Mein Kampf, in his first months, and a few weeks later he gave his speech in the Reichstag in Munich. The following month, these months were consolidated in the media in the same way as the party itself.

Fourteen months later his governments in contrast to the NSDAP were characterized by total, violence and mass terror. The building tells us the enormous power, but it is also the keiser's authority, which in the beginning of the Reich, not until the end of the Reich, not until the end of the Reich.

The first exhibition about the design of the Third Reich is as medical in any way a attempt of cooperation with the country, in the deviation from the design of the Second World War a design through assembly and spread by the keizer in the media spread or described his all exit for the next way to be done, in architecture, industrial design, music and even Hitler's automobile industry opened that Hitler made, because a historical confirmation of the keiser's Reichleitend. A key role plays in fully correct, but after all these years of keiser's Reichleitend has also led to a partial understanding of the German Reichleitend.

The Design Museum Den Haag views the way the Nazis offered design and partly see to overcome the appeal of history in the building of the report and verifying development of design is, after all, that and historical history must always be translated to culture that is, usually always consists of both good and evil.

8

8

6.

5.

AUSGANG

8

9 **Loan Favan,**
ALLIAGE -Cu29Zn30

2019, messing, zilver, acrylaat

10 **Gijs Bakker, prototype
Stoel met gaten no. 2**

1991, beukenhout, 76 x 44 x 45 cm

10 **Gijs Bakker, fruitschaal
Flow Fruit bowl**

2000, roestvrij staal. 19 x ø 36 cm

1 1

**Wies Raanhuis,
zonnebrillen**

1976, kunststof, textiel en zwart-witfoto, div. afm.

Sieraden 2019

Schenkeningen

- S2019.001 Wies Raanhuis**, bril, zonder titel, 1976, kunststof, textiel
S2019.002 Wies Raanhuis, foto, zonder titel, 1976, zwart-witfoto
S2019.003 Frans van Nieuwenborg en Martijn Wegman, ceintuur, zonder titel, 1983, leer, pvc, aluminium
S2019.004 Ben Wisman, armband, zonder titel, ca. 1980, aluminium, rubber

Aankopen

- S2019.005 Naula_Studio**, sieraadproject, *Alliage -Cu29Zn30*, 2019, messing, acrylaat
S2019.006 Naula_Studio, armband, *KR -36 Battery Cuff*, 2019, messing
S2019.007 Naula_Studio, armband, *PO -84 Lab Bracelet*, 2019, messing, acrylaat
S2019.008 Naula_Studio, armband, *N -7 Propellant Cuff*, 2019, messing, acrylaat
S2019.009 Naula_Studio, ring, *LI -3 Shooter Ring*, 2019, messing, acrylaat
S2019.010 Naula_Studio, oorsieraad, *LI -3 Shooter Ring*, 2019, messing
S2019.011 Naula_Studio, halssieraad met hanger, *GE -32 Tech Key Neck*, 2019, messing, acrylaat
S2019.012 Naula_Studio, halssieraad met hanger, *LI -3 Bullet Necklace*, 2019, messing, acrylaat
S2019.013 Naula_Studio, draagbaar object, *SI -14 Battery Chest Belt*, 2019, messing
S2019.014 Naula_Studio, draagbaar object, *SB -51 Skin Controller*, 2019, messing
S2019.015 Naula_Studio, armband, *C -6 Propel Armband*, 2019, messing
S2019.016 Naula_Studio, armband, *PD -46 Tight Power Unit*, 2019, messing, acrylaat
S2019.017 Naula_Studio, draagbaar object, *AT -85 Shin Armors*, 2019, messing, acrylaat
S2019.018 Naula_Studio, draagbaar object, *XE -54 Oxygen Nose Ring*, 2019, messing, acrylaat
S2019.019 Naula_Studio, draagbaar object, *P -15 Satellite Earcuff*, 2019, messing
S2019.020 Naula_Studio, draagbaar object, *HE -2 Floating Shoes*, 2019, messing, acrylaat
S2019.021 Naula_Studio, ring, *Y -39 Rivet Rings*, 2019, messing
S2019.022 Naula_Studio, draagbaar object, *SB -51 Skin Controller*, 2019, messing

Er is in 2019 geen keramiek aangekocht of geschenken

Design 2019

Verworven in langdurig bruikleen

- D2019.001 Gijs Bakker**, prototype, 2000, brons
D2019.002 Gijs Bakker, fruitschaal, *Flow Fruit bowl*, 2000, roestvrij staal
D2019.003 Gijs Bakker, prototype, 1980-1982, staal, aluminium, glas
D2019.004 Gijs Bakker, prototype, 1972, verchroomd messing
D2019.005 Gijs Bakker, pot, *Honeypot with dipper*, 1989, glas
D2019.006 Gijs Bakker, prototype, 1970, verchroomd messing
D2019.007 Gijs Bakker, prototype, 1964, verzilverd messing, glas
D2019.008 Gijs Bakker, kandelaar, *Candle holder P613*, 1963, verzilverd alpaca, email
D2019.009 Gijs Bakker, prototype, 1963, verzilverd alpaca
D2019.010 Gijs Bakker, kan, *Water jug*, 1962, zilver, ebbenhout
D2019.011 Gijs Bakker, koffieservies, *Coffee service*, 1962, verzilverd messing
D2019.012 Gijs Bakker, prototype, 1963-1965, zilver, hout
D2019.013 Gijs Bakker, prototype, 1972, cellulose acetaat
D2019.014 Gijs Bakker, prototype, 1972, cellulose acetaat
D2019.015 Gijs Bakker, prototype, 1972, cellulose acetaat
D2019.016 Gijs Bakker, prototype, 1972, alpaca
D2019.017 Gijs Bakker, prototype, 1972, alpaca, kunststof
D2019.018 Gijs Bakker, prototype, 1972, alpaca, kunststof
D2019.019 Gijs Bakker, memo houder, *Tray for me-mos*, 1966, roestvrij staal
D2019.020 Gijs Bakker, prototype, 1978, glas
D2019.021 Gijs Bakker, stoel, *Seat belt armchair with arms*, 1980, essenhout, veiligheidsgordel
D2019.022 Gijs Bakker, prototype, 1991, beukenhout
D2019.023 Gijs Bakker, stoel, *Shotgun Saloon*, 2006, koolstofvezel, perspex
D2019.024 Gijs Bakker, prototype, 1963-1965, verzilverd alpaca
D2019.025 Gijs Bakker, prototype, 1963-1965, verzilverd alpaca
D2019.026 Gijs Bakker, prototype, 1963-1965, roestvrij staal
D2019.027 Gijs Bakker, prototype, 1963-1965, roestvrij staal, nylon
D2019.028 Gijs Bakker, prototype, 1963-1965, roestvrij staal
D2019.029 Gijs Bakker, prototype, 1963-1965, roestvrij staal
D2019.030 Gijs Bakker, prototype, 1984, metaal,

- kunststof
D2019.031 Gijs Bakker, prototype, 1987, polyurethaan, karton
D2019.032 Gijs Bakker, prototype, 1989-2018, verguld messing
D2019.033 Gijs Bakker, tafelkleed, *Non Cloth*, 1991, gecoat katoen
D2019.034 Gijs Bakker, kandelaar, *Vertical Holes*, 1992, roestvrij staal
D2019.035 Gijs Bakker, waaier, *Fan*, 1992, polypropyleen, textiel
D2019.036 Gijs Bakker, behangpapier, *Peepshow*, 1992, papier
D2019.037 Gijs Bakker, bril, *Glasses*, 1996, metaal, rubber, glas
D2019.038 Gijs Bakker, horloge, *Watch*, 1996, zilver, metaal, rubber, glas
D2019.039 Gijs Bakker, lamp, *Lamp with holes*, 1998, gezandstraald glas
D2019.040 Gijs Bakker, prototype, 2000, gepoedercoat staal
D2019.041 Gijs Bakker, schaal, *Shot*, 2002, gietklei
D2019.042 Gijs Bakker, enkelband, *Windriders*, 2007, lichtgevend PVC
D2019.043 Gijs Bakker, kandelaar, *Shade of a Candle*, 2007, zilver, galvanoplastiek
D2019.044 Gijs Bakker, bestek, *iD/cutlery*, 2007, roestvrij staal
D2019.045 Gijs Bakker, prototype, ca. 2007, hardschuim
D2019.046 Gijs Bakker, ophanghaak, *Rose Hook*, 2015, messing, rozenblaadjes
D2019.047 Gijs Bakker, afwasborstel, *Afwasbol*, 1996, synthetische spons, roestvrij staal
D2019.048 Gijs Bakker, prototype, 1993, karton
D2019.049 Gijs Bakker, prototype, ca. 2007, hardschuim
D2019.050 Gijs Bakker, prototype, 2005, kunststof, metaal, papier
D2019.051 Gijs Bakker, prototype, ca. 1999 - ca. 2009, hout, metaal, kunststof, papier
D2019.052 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, metaal, textiel, lak, kunststof
D2019.053 Gijs Bakker, prototype, ca. 2006, metaal, kunststof, koolstofvezelplaat
D2019.054 Gijs Bakker, vaas, *Container*, 1963, gehamerd koper
D2019.055 Gijs Bakker, stoel, *Chair with round fold in back*, 1976, gelamineerd beukenhout
D2019.056 Gijs Bakker, stoel, *Chaise longue VF*, 1976, multiplex, veiligheidsgordel
D2019.057 Gijs Bakker, stoel, *Folding armchair VF*, 1976, beukenhout, kunststof
D2019.058 Gijs Bakker, stoel, *Office chair*, 1982, staal, hout, textiel
D2019.059 Gijs Bakker, stoel, *Saw cut chair*, 1983, staal, mahoniehout
D2019.060 Gijs Bakker, prototype, *Saw cut desk chair*, 1983, staal, mahoniehout
D2019.061 Gijs Bakker, stoel, *Rib chair*, 1986, kunststof
D2019.062 Gijs Bakker, stoel, *Hospital chair*, 1987, hout, kunststof
D2019.063 Gijs Bakker, stoel, *Foyer chair*, 1989, metaal, textiel, beukenhout

Collectie,
aankopen &
schenkingen

13

D2019.064 Gijs Bakker, prototype, ca. 1979, hout
D2019.065 Gijs Bakker, stoel, zonder titel, ca. 1979, hout, metaal
D2019.066 Gijs Bakker, tafel, *Drip table*, 2009, metaal, PVC
D2019.067 Gijs Bakker, kast, *Vitrine*, 2012, hout, bladgoud
D2019.068 Gijs Bakker, lamp, *Zaklampen*, 1978, ka-toen, tl-balk
D2019.069 Gijs Bakker, luidspreker, *Quicksand*, 1989, kunststof, hout
D2019.070 Gijs Bakker, tas, zonder titel, 1996, textiel, schuimrubber
D2019.071 Gijs Bakker, prototype, 1987, hout
D2019.072 Gijs Bakker, prototype, 1978, glas, porselein
D2019.073 Gijs Bakker, stoel, *Finger chair*, 1979, gelamineerd beukenhout, essenhout fineer
D2019.074 Gijs Bakker, prototype, ca. 1989, hout, metaal
D2019.075 Gijs Bakker, prototype, 1989, glas, kunsthars
D2019.076 Gijs Bakker, prototype, 1989, karton
D2019.077 Gijs Bakker, prototype, ca. 1989, hout, verf, vezelplaat
D2019.078 Gijs Bakker, prototype, ca. 1991, hout, metaal
D2019.079 Gijs Bakker, prototype, ca. 1993, metaal, lak
D2019.080 Gijs Bakker, prototype, ca. 1986, hout, metaal, kunststof
D2019.081 Gijs Bakker, prototype, ca. 1987, hout, metaal, lak
D2019.082 Gijs Bakker, prototype, ca. 1985, metaal, karton, kunststof
D2019.083 Gijs Bakker, prototype, ca. 1984, metaal, hout
D2019.084 Gijs Bakker, prototype, ca. 1985, metaal, textiel
D2019.085 Gijs Bakker, prototype, ca. 1983, metaal, textiel, lak
D2019.086 Gijs Bakker, prototype, ca. 1980, metaal, textiel
D2019.087 Gijs Bakker, prototype, ca. 1979, metaal, karton
D2019.088 Gijs Bakker, stoel, *Seat belt armchair with arms*, 1978, essenhout, veiligheidsgordel
D2019.089 Gijs Bakker, tas, zonder titel, jaar onbekend, leer, metaal
D2019.090 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, metaal
D2019.091 Gijs Bakker, prototype, ca. 1978-1980, metaal
D2019.092 Gijs Bakker, prototype, ca. 1978-1980, metaal
D2019.093 Gijs Bakker, prototype, ca. 1980, metaal, textiel
D2019.094 Gijs Bakker, prototype, ca. 1979, metaal, textiel, hout
D2019.095 Gijs Bakker, prototype, ca. 1979, hout, metaal
D2019.096 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, metaal
D2019.097 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend,

metaal, hout, karton, schuim
D2019.098 Gijs Bakker, prototype, eind jaren '90, hout, karton, schuim
D2019.099 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, metaal, textiel
D2019.100 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, hout, schuim, metaal, textiel
D2019.101 Gijs Bakker, prototype, ca. 1982, hout, schuim, metaal, textiel
D2019.102 Gijs Bakker, prototype, ca. 1980, metaal
D2019.103 Gijs Bakker, prototype, ca. 1982-1984, metaal
D2019.104 Gijs Bakker, tekening, jaar onbekend, papier, potlood
D2019.105 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, glas
D2019.106 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, schuim, kleurenfoto
D2019.107 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, metaal, lak
D2019.108 Gijs Bakker, prototype, ca. 1989, hout, verf, kunststof
D2019.109 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, schuim, kleurenfoto
D2019.110 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, metaal
D2019.111 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, textiel, hout
D2019.112 Gijs Bakker, prototype, jaren '60, metaal, hout
D2019.113 Gijs Bakker, prototype, ca. 1972, schuim, metaal
D2019.114 Gijs Bakker, prototype, 1972, *alpaca*
D2019.115 Gijs Bakker, prototype, 1972, *alpaca*
D2019.116 Gijs Bakker, lamp, *Circle lamp*, 1983, metaal, textiel, tl-lamp
D2019.117 Gijs Bakker, theepot, *High tech Accent*, 1997, porselein, keramische vezels
D2019.118 Gijs Bakker, prototype, 1974, metaal, textiel, polyurethaanschuim
D2019.119 Gijs Bakker, prototype, ca. 1978, hout, metaal, textiel, schuim
D2019.120 Gijs Bakker, prototype, jaren '70, hout, textiel, schuim
D2019.121 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, karton, textiel, schuim
D2019.122 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, metaal, leer
D2019.123 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, perspex, schuim
D2019.124 Gijs Bakker, prototype, ca. 1990, metaal, kunststof
D2019.125 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, metaal, hout
D2019.126 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, kunststof, hout
D2019.127 Gijs Bakker, prototype, ca. 1991, metaal, kunststof
D2019.128 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, metaal
D2019.129 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, metaal
D2019.130 Gijs Bakker, prototype, jaar onbekend, metaal, kunststof
D2019.131 Gijs Bakker, theelicht, *Re chaud*, 2000, glas

Activiteiten-programma

14

In 2019 is het publieksprogramma dat de tentoonstellingen ondersteunt en aanvult verder gegroeid. De zondagcolleges die gestart zijn in 2018, zijn dit jaar geprogrammeerd bij *Modern Nederland* en *Design van het Derde Rijk*. Vooral bij de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk*, waarbij een grote vraag naar achtergrondinformatie bij de bezoekers leefde, is deze programmering zeer intensief geweest. Bij de zondagcolleges was meer dan anders sprake van herhaalbezoek; ongeveer de helft van de bezoekers bezocht meerdere zondagcolleges, een kwart van de bezoekers bezocht meer dan vijf colleges. In 2019 is voor het eerst samengewerkt met een tweetal jonge programmeurs die door het museum begeleid werden in het organiseren van debatavonden. Voor deze programmeurs was dit een mooie kans om op een professioneel podium naar buiten te treden; voor het museum was het een kans om in contact te treden met een jongere doelgroep, en om samen tot een actuele en ook voor jongere bezoekers interessante vraagstelling te komen.

In de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk* was, vanwege een te verwachten grote behoefte aan achtergrondinformatie, een extra informatielaag in de vorm van een gratis aangeboden audiotour aangebracht. In 2019 zijn 48.974 tours beluisterd bij de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk*. De grootste groep bezoekers luisterde 23-59 minuten naar de tour (23.599 personen), een aanzienlijke groep 60-89 minuten (12.966 personen). Een kleine groep van 3.075 personen luisterde 90-119 minuten, daarnaast was er een groep die 0-29 minuten luisterde (7.862).

Kinderen en families

In het voorjaar en de zomer is in samenwerking met Het Noordbrabants Museum, Sjors Creatief en BAI een aantal familiezondagen en vakantiewerkshops georganiseerd. Bij de tentoonstelling *Jean Cocteau - Metamorphosis* en *Modern Nederland 1963-1989* is een checklist gemaakt, een kijk-, praat- en denk-wijzer voor families (met kinderen). De tekening van een zittende Wim Crouwel (losjes geïnspireerd op het campagnebeeld) ging een eigen leven leiden en verscheen uitgeknipt en op een beeldscherm zittend op Instagram.

'Tasje Kunst' voor Bossche leerlingen uit groep 4 en 5

Kinderen uit groep 4 en 5 hoefden zich door 'Tasje Kunst' niet meer te vervelen in de zomer. Elf cultuurstellingen uit de gemeente 's-Hertogenbosch gaven kinderen van basisscholen in Den Bosch een tasje vol kunst en cultuur cadeau. Door dit tasje konden kinderen ook in de zomervakantie culturele instellingen bezoeken. Voor 'Tasje Kunst' is een compacte checklist met ontwerpdracht ontworpen; kinderen konden hun zelf ontworpen stoelen in het museum afgeven en presenteren bij de balie.

Tijdens de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk* is een speciaal familieboekje ontwikkeld waarin een aantal sleutelobjecten uit de tentoonstelling beschreven en van achtergrondinformatie voorzien werden op een voor kinderen toegankelijke en aansprekende wijze. Door middel van vragen nodigde het boekje kinderen en volwassenen uit om samen een gesprek te voeren over de objecten en de tentoonstelling. De uitsluiting en vervolging van Joodse kinderen was een belangrijke rode draad in het boekje.

Tijdens schoolvakanties zijn drie interactieve kindercolleges georganiseerd waarin kinderen en hun begeleiders informatie kregen en werden uitgenodigd hun gedachten te delen rondom het thema logo's en symbolen in het Derde Rijk en nu. Vanuit het kijken naar designuitingen ging het gesprek over de kracht van vormgeving, ergens bij willen horen, trots, clubjes, partijen, uitsluiting en vervolging.

Familiezondagen

27-1 Studio Cocteau

31-3 Vormenjacht

16-6 Vormenjacht

Jaarprogramma

15

2, 4 en 6 januari

Studio Cocteau. Kinderworkshop kerstvakantie maakvakantie.

16 februari

Une soirée avec Cocteau.

Jean Cocteau was een ware levenskunstenaar, alles wat hij aanraakte werd onderdeel van zijn unieke universum. Om de levenskunst van Jean Cocteau te vieren organiseerde Design Museum Den Bosch 'Une soirée avec Cocteau'. Een exclusieve avond met de muziek, het design en de films van Jean Cocteau. Gezeten te midden van het werk van Cocteau kon men genieten van een speciaal voor deze avond samengesteld concert van Marcel Worms en Ed Spanjaard op piano en sopraan Irene Maessen. Zij speelden onder meer liederen van Darius Milhaud, Francis Poulenc en Jean Wiéner op teksten van Cocteau en *Parade* van Erik Satie (waarvoor Cocteau het libretto schreef). Na dit concert kon men de tentoonstelling ontdekken of in het auditorium luisteren naar een interview met filmhistoricus Erwin Houtenbrink, die aan de hand van fragmenten inging op de stilistische, biografische en thematische elementen in de films van Cocteau.

24 februari

Concert, lezing en museumbezoek.

Katherine Rosmalen verzorgde in de Willem II Toonzaal een korte inleiding over de relatie tussen Stravinsky en Cocteau. Daarna kon men genieten van een uitvoering van *Le Sacre du Printemps* door Ralph van Raat in de versie voor piano solo. Door

de hoge moeilijkheidsgraad wordt dit stuk zelden gespeeld. Na het concert kon men genieten van een lunch bij de Museumbrasserie en tenslotte bezocht men in het Design Museum Den Bosch de tentoonstelling *Jean Cocteau – Metamorphosis*.

8 maart

Taxatiedag Venduehuis Den Haag.

Taxateurs van het Venduehuis uit Den Haag stonden voor bezoekers klaar in het museum om hun kunst en antiek te taxeren en desgewenst in te nemen voor veiling. Speciaal voor de beoordeling van design, art deco en art nouveau en Indonesische schilderijen was Frans Leidelmeijer aanwezig, bekend van het tv-programma *Tussen Kunst & Kitsch*. Men kon vrijblijvend en kosteloos maximaal 5 items per persoon/per gezelschap laten beoordelen. Toegang tot de taxatie was gratis.

8 maart

Cocteau Wearables. Masterclass van Renée van Trier.

Voor mensen met een affiniteit met mode, fotografie of performance werd de masterclass *Cocteau Wearables* verzorgd door Renée van Trier, wier werk sprookjesachtig, rauw en absurdistisch is en die zich net als Cocteau uit in verschillende disciplines. De masterclass startte met een korte presentatie over Jean Cocteau en een bezoek aan de tentoonstelling *Jean Cocteau – Metamorphosis*, waarna Renée haar werk presenteerde en vertelde over de manier waarop zij geïnspireerd is door Cocteau. Haar tekeningen, rekvisieten, theatervoorstellingen en haar soundtracks kwamen hierbij aan de orde. Onder begeleiding van Renée van Trier en museumdocenten kon men een eigen ontwerp maken geïnspireerd op Jean Cocteau. Dit kon een deel van een kledingstuk of sieraad zijn, een rekvisiet of een tekening, foto of film.

10 maart

Het Gesamtkunstwerk: Jean Cocteau en de Ballets Russes. Lezing door Sjeng Scheijen.

In deze lezing sprak Sjeng Scheijen over een vormende periode in Cocteau's artistieke leven, namelijk toen hij samenwerkte met de Ballets Russes, het legendarische ballet- en operagezelschap van Sergej Diaghilev. In dat gezelschap werd een nieuwe vorm van multidisciplinair theater beproefd, waarin kunstenaars, schrijvers, componisten en choreografen op voet van gelijkheid met elkaar samenwerkten om zo een nieuwe vorm van totaaltheater, een gesamtkunstwerk, te creëren. Sommige van de beroemdste kunstenaars en componisten van de twintigste eeuw als Matisse, Picasso, Miró, De Chirico, werkten daar samen met componisten als Stravinsky, Debussy, Ravel, Prokofjev, en choreografen als Fokine en Balanchine. Cocteau was een vaste waarde in dit gezelschap en werkte mee aan verschillende producties, waaronder aan *Parade*, het legendarische 'kubistische' ballet uit 1917 met decor en kostuums van Picasso en muziek van Satie. Sjeng Scheijen is slavist en Ruslandspecialist. Zijn biografie van Sergej Diaghilev werd wereldwijd geprezen en vertaald in het Engels, Russisch, Japans en Frans.

5 april

Nablifven. Minifestival.

Tijdens het minifestival *Nablifven* vulde het museum zich met live muziek, performances en korte films. Het festival was onderdeel van het project 'I Like School and School Likes Me'. Het werd een bonte avond met performances van jongeren en kunstenaars die meededen aan het project. Theater Artemis en Design Museum Den Bosch realiseerden dit kunstproject in het grootste geheim. Tussen april 2017 en januari 2019 verbleven op negen middelbare scholen tien verschillende kunstenaars, voor telkens drie dagen en drie nachten. 'I Like School and School Likes Me' is een onderzoek naar de interactie tussen kunst en onderwijs: wordt het een confrontatie of een dialoog? Filmmaker Melanie Pardoel maakte van elke uitvoering een documentaire. Deze documentaires en de weerslag van het project vormden de bijzondere presentatie 'I Like School and School Likes Me', die tot en met 12 mei te zien was in het museum.

6 april

Expertmeeting kunst en onderwijs in het kader van 'I Like School and School Likes Me'.

Bijeenkomst voor kunstdocenten en alle anderen die geïnteresseerd zijn in kunsteducatie. Samen bespraken zij of er in het schoolsysteem ruimte is voor de onvoorspelbare ontmoeting met kunstenaars, en wat zo'n ontmoeting oplevert. Met kunsteducatiekenners, deelnemende kunstenaars, docenten van de betrokken scholen, de documentairemaker en de bedenker van het project.

1 en 3 mei

Vormenjacht.

Vakantieworkshop.

16 juni

Modern Nederland: Totaal Modern – Wim Crowwel en Total Design. Zondagcollege door Katherine Rosmalen.

Niet alleen het logo van Randstad (Ben Bos) en de bewegwijzering van Schiphol maar ook de huisstijl van Stedelijk Museum Amsterdam en de Bijenkorf kwamen uit de koker van Total Design. Opgericht in 1963 als Associatie voor Total Design NV door ontwerpers Wim Crowwel, Benno Wissing en Friso Kramer en de broers Paul en Dick Schwarz werd Total Design in de jaren zestig en zeventig een invloedrijk en toonaangevend bureau dat veel ontwerptalent en grote opdrachtgevers aan zich wist te binden. Misschien was het ook wel het eerste echte moderne ontwerp bureau in Nederland dat vanuit multidisciplinair teamwork nadacht over het ontwerpen van een visuele identiteit door het inzetten van logo's, briefpapier, kleurgebruik en lettertypes.

29 juni

Zomeravond in het Museumkwartier.

Het Noordbrabants Museum en Design Museum Den Bosch zetten op zaterdagavond 29 juni de deuren open voor *Zomeravond in het Museumkwartier*. Beide musea waren gratis te bezoeken van 19.00 uur tot 22.00 uur. Dit bood een unieke kans om de

tentoonstellingen *Modern Nederland 1963-1989* en *Geert Lap – Specific Objects* te ervaren in sfeervol avondlicht. Bovendien vonden er deze avond drie soorten activiteiten plaats. Ten eerste was er de Doldwaze Dutch Design Quiz, een bloedserieuze en ernstig triviale quiz over alle mogelijke vormen van design. Met beeld, muziek, doe-vragen en zelfs spontane verkleedpartijen. Een tweede activiteit betrof een aantal prikkelende rondleidingen van 30 minuten bij de tentoonstelling *Modern Nederland 1963-1989*. Daarbij kon men kiezen voor een van de volgende aanknopingspunten: 'Modern. Wie heeft het er nog over?' (over de relevantie van het woord modern voor het aanprijzen van producten), 'Lelijk, saai en grijs' (over het gebruik van de woorden lelijk, saai en grijs om architectuur tussen 1963 en 1989 te beschrijven) en 'Wim. Bob. Ad. Bruno. Jan'. (over de posterboys van het Nederlands modernisme). De derde activiteit die deze avond plaatsvond was een korte yogales te midden van de vazen van Geert Lap, de keramist die zijn hele leven lang op zoek was naar de perfecte vorm.

7 juli

De Dienst Esthetische Vormgeving PTT en Schiphol. Zondagcollege door Luc Goderie.

In de tentoonstelling *Modern Nederland 1963-1989* komen een aantal case studies aan bod die het netwerk van overheid, ontwerpers, bedrijven en opleidingen dat zo kenmerkend voor deze periode is, laten zien. In dit college werd gefocust op twee onderdelen hiervan: de PTT en Schiphol. De PTT was als opdrachtgever invloedrijk in het Nederlandse ontwerpveld door hun bijzondere 'dienst esthetische vormgeving'. De dienst schreef opdrachten uit voor het ontwerp van communicatie-uitingen en natuurlijk postzegels, maar was ook verantwoordelijk voor (interieur)architectuur en bouwde daarnaast een aanzienlijke kunstcollectie op. Ook Schiphol is prominent aanwezig in de tentoonstelling. Begin jaren zestig bleek door de groei van de toeristenluchtvaart de bouw van een nieuwe moderne nationale luchthaven noodzakelijk. Interieurarchitect Kho Liang le werd gevraagd de inrichting van het gebouwencomplex voor zijn rekening te nemen. Benno Wissing van het ontwerp bureau Total Design zorgde voor de bewegwijzering, een specialisme dat toen nog in de kinderschoenen stond. In 1967 werd Schiphol geopend en internationaal meteen beschouwd als een van de meest doelmatig vormgegeven luchthavens.

17 juli, 24 juli en 7 augustus

Vakantieworkshop architectuur i.s.m. BAI (Bosch Architectuur Initiatief).

Tijdens een stadswandeling werd gekeken naar een aantal markante gebouwen uit de periode 1963-1989 en vervolgens kon men een eigen ontwerp en maquette maken.

2 augustus

Het moderne Nederlands landschap – vormgeving op grote schaal. Vrijdagmiddagcollege (met excursie Provinciehuis Noord-Brabant van Hugh Maaskant) door Katherine Rosmalen.

Dit college nam de bezoekers mee langs een aantal monumentale modernistische *landmarks*, zoals de Stormvloedkering en het provinciehuis in Den Bosch van architect Maaskant, en behandelde hun rol in het Nederlands landschap. Daarnaast werd stilgestaan bij het gegeven vakantie en vakantieparken, die weer een ander beroep op de vormgeving van het landschap deden.

18 augustus

Maximaal modern in Minimal Art en design. Zondagcollege door Anne Weijers.

Tijdens dit college werd ingegaan op de opkomst van Minimal Art eind jaren vijftig en begin jaren zestig en de invloed die het werk van Carl André, Sol LeWitt en Donald Judd had op Nederlandse kunstenaars als Bob Bonies en André Volten met hun fascinatie voor geometrische vormen en structuren. Aan de orde kwam ook de impact van Minimal Art op (kunst)werken in de openbare ruimte, zoals de PTT-kantoren.

15 september

Revolutie: de ontstaansjaren van de NSDAP. Zondagcollege door Joke Backx.

Dit college besteedde aandacht aan de ontstaansgeschiedenis van de nationaalsocialistische partij NSDAP. Na de vredesonderhandelingen in Versailles en het aftreden van de keizer was Duitsland het toneel van grote sociale onrust. Het land dreigde verstrikt te raken in een burgeroorlog. De nieuwe regering sloeg met behulp van het leger communistische opstanden neer. In deze setting werd Adolf Hitler lid van de DAP en vormde hij deze partij om tot de NSDAP. In 1923 werd Duitsland opgeschrikt door de Bierkellerputsch, de staatsgreep door de NSDAP. Hitler werd gearresteerd en gevangengezet; in deze periode van gevangenschap schreef hij *Mein Kampf*. In dit boek gaat Hitler in op de ontwrichtende rol die het Joodse volk in Duitsland en de wereld zou spelen en de *Lebensraum* die het Duitse volk volgens hem toekwam. Met *Mein Kampf* begon ook de Führercultus; het vieren van een leider met bijzondere gaven die het geplaagde Duitsland met een nieuwe ideologie zou redden. In dit college vertelde Joke Backx ook over de beeldtaal van de NSDAP in deze vroege jaren, en hoe haar vormgeving zich verhiel ten opzichte van die van andere groeperingen zoals de communisten.

22 september

De tijdgeest en de vorming van een gedachtegoed. Zondagcollege door Joke Backx.

In de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk* was een schrijftafel te zien die de dichter en schilder Hermann Burte in 1925 voor eigen gebruik ontwierp. Burte was al voor de Eerste Wereldoorlog in de ban van de zogenaamde *völkische* bewegingen. Het college ging nader in op de betekenis en de impact van deze bewegingen: hoe werd hun gedachtegoed gevormd, welke rol speelde cultuur erin? Hoe zag het netwerk eruit waarin deze mensen zich bewogen, wie steunde hen financieel, welke media hadden zij in handen? Deze bewegingen droegen het belang van de eigen Duitse cultuur uit en waren sterk racistisch en anti-Joods. Ook het *völkische* Thule-Gesellschaft uit München was gericht op een

agressieve strijd tegen groepen die zogenaamd niet-Duits waren. Het gezelschap was tegen de Weimar Republiek, tegen de democratische grondwet, vrouwenstemrecht en communisme. Volgens hen zouden de Joden achter al deze bewegingen zitten. Latere nazikopstukken als Heinrich Himmler, Rudolf Hess en Alfred Rosenberg waren bij het gezelschap betrokken. Ze hingen het idee aan van een overheersende Noordse, boreale cultuur.

29 september

München, Hauptstadt der Bewegung. Zondagcollege door Almar Seinen en Joke Backx.

Het college richtte zich op München als ‘Hauptstadt der Kunst und unserer Bewegung’, zoals Adolf Hitler de stad noemde in een rede uit 1934. Hitler woonde sinds 1919 in München en hier was ook de NSDAP opgericht. Er stonden het partijgebouw, het in 1930 onder leiding van de architect Paul Ludwig Troost verbouwde Palais Barlow, maar ook de hoofdkwartieren van de SA en de SS. De Feldhernhalle, een door koning Ludwig I van Beieren gebouwd monument werd door de nationaalsocialisten toegeëigend met een gedenkplaat van omgekomen putschisten. In het dorp Dachau, iets ten noorden van München, werd al in 1933 het eerste Duitse concentratiekamp ingericht. Als hoofdstad van de kunst huisvestte de stad het Haus der Kunst, het museum in München dat in 1933 in opdracht van Adolf Hitler werd ontworpen door de architect Paul Ludwig Troost. Behalve bij al deze onderwerpen werd in het college stilgestaan bij hoe men tegenwoordig in de stad München omgaat met dit verleden.

6 oktober

Neurenberg, Stadt der Reichsparteitagen. Zondagcollege door Joke Backx en Tomas van den Heuvel. Ook Neurenberg was een van de zogenaamde Führerstedden, een status die vijf steden in het Derde Rijk kregen omdat ze grondig herzien zouden worden en omdat er grote nationaalsocialistische gebouwencomplexen zouden verrijzen. In Neurenberg werd daadwerkelijk een start gemaakt met de haastige bouw van een omgeving voor de rijkspartijdagen van de NSDAP. Joke Backx en Tomas van den Heuvel maakten tijdens dit college inzichtelijk hoe deze partijdagen eruitzagen en hoe de ‘massa’ hier als vormgevingselement werd ingezet. Ze bespraken onder meer ook de massameetings en parades die de nazi's in Neurenberg hielden, de rol van de media daarbij en het feit dat Neurenberg voor de nazi's dé plek voor zelfpromotie was.

13 oktober

Design van het Derde Rijk, onderdeel van een gesloten systeem. Zondagcollege door Almar Seinen. Het *Organisationsbuch der NSDAP* laat zien hoe de totalitaire nazistaat alles tot in detail probeerde te regelen en controleren. Ook de vormgeving was georganiseerd. Almar Seinen vertelde hoe dit boek richtlijnen en beschrijvingen verstrekke over de uniformen, onderscheidingstekens, vlaggen en vaandels van de nazipartij. Ook verwijde hij bij de voorschriften met betrekking tot het gebruik van lettertypes en de door Joseph Goebbels ingestelde Reichskulturkammer.

18, 25 oktober en 27 december

Logo's en symbolen. Kindercollege.

In dit college keken we met kinderen en hun begeleiders naar design dat ontworpen, bedacht en gemaakt werd in Duitsland tussen 1933 en 1945. De docent nodigde de aanwezige kinderen uit om te vertellen wat ze zagen en dachten. Tijdens het college in de vakantie keken we naar de logo's en symbolen van de nazi's, maar ook naar de impact van hedendaagse logo's en symbolen.

3 november

Den Bosch, beelden uit een stad in bezettingstijd. Zondagcollege door Kim van Kessel.

In dit interactieve college werd design van het Derde Rijk besproken naar aanleiding van fotomateriaal uit het Stadsarchief 's-Hertogenbosch. Uitgangspunten waren daarbij de volgende vragen: Wat tonen foto's uit bezet Den Bosch ons over de vormgeving van het Derde Rijk? Hoe veranderde het straatbeeld door de aanwezigheid van de Duitse bezetter? Hoe zag de propaganda van de Duitse bezetter eruit in Den Bosch? Dit college kwam tot stand met de hulp van Erfgoed 's-Hertogenbosch.

3 november

Musique Concrète i.s.m. November Music. Door Cecilia Arditto / Alu Montorfano.

Op deze dag was Arditto's nieuwe totaalinstallatie *Musique Concrète* te bewonderen, een surrealistisch klank- en lichtspel dat zich afspeelt in het duister. Twee spelers zetten klankobjecten, tapes en beeldprojectoren in om een ruimtelijk en magisch ritueel op te roepen. Met sobere middelen creëerden de spelers een verleidelijke, filmische droomwereld.

10 november

Architectuur, waarin het Duitse verleden en toekomst samenkomen. Zondagcollege door Katherine Rosmalen.

Een college over de alomtegenwoordigheid en onontkoombaarheid van architectuur voor het regime van Hitler. Katherine Rosmalen legde uit hoe de Führer architectuur en stedenbouw zag als middel om een nieuwe samenleving te vormen en in te richten en hoe deze zienswijze paste in de tijdgeest van de eerste helft van de twintigste eeuw.

17 november

Antisemitisme, een geschiedenis. Zondagcollege.

Te gast was Ludo Abicht, Vlaams filosoof, germanist en schrijver van o.a. *De eeuwige kop van Jood. Een geschiedenis van het antisemitisme*, verschenen in september 2019. Hij werd geïnterviewd door Joke Backx en vertelde over de geschiedenis van het antisemitisme. Hoewel hij in zijn historische overzicht al sporen van anti-Joodse hetzes in het oude Egypte terugvond, vormt het anti-judaïsme van het christendom voor hem een belangrijke verklaring voor vele dramatische gebeurtenissen in de geschiedenis van het Joodse volk in Europa. Abicht legde helder uit hoe dit religieus gemotiveerd anti-judaïsme evolueerde naar seculier modern antisemitisme.

24 november

De film, propagandamiddel bij uitstek. Zondagcollege door Joke Backx.

In dit college werd stilgestaan bij een aantal films waarin de nationaalsocialistische boodschap meer of minder verhuuld wordt weergegeven. Ook vertelde Joke Backx hoeveel waarde Hitler en zijn minister van Volksvoorlichting en Propaganda Joseph Goebbels hechtten aan de filmindustrie als efficiënt communicatie- en propagandamiddel voor het nationaalsocialistische gedachtegoed.

28 november

Politiek en Verleiding. Discussieavond i.s.m. met Max van der Hout (programmeur) en debatpodium Ruw. Onder leiding van moderator Ivana Ivkovic gingen historici, filosofen en kunstenaars met elkaar in discussie over de verleiding en het gevaar van het fascisme. Waarin schuilt de aantrekkingskracht van deze ideologie? Zijn de zorgen over nieuwe gedaantes van het fascisme terecht? En hoe kunnen we ons daartegen wapenen? Rondom deze vragen werden twee discussieavonden georganiseerd. De avonden waren opgezet om voldoende tijd te bieden voor verdieping, een open gesprek met deelname van het publiek en een gezamenlijke zoektocht naar de betekenis van het historische fascisme en de complexe politieke werkelijkheid van nu. De eerste avond, *Politiek en Verleiding* getiteld, vond plaats op 28 november; de tweede avond (met de titel *Nooit meer fascisme!*) werd op 16 januari 2020 gehouden. Tijdens de eerste discussieavond vond een gesprek plaats tussen historicus, muzikant en schrijver Ewoud Kieft en kunst- en cultuurfilosoof Thijs Lijsster. Kieft is de auteur van *Het verboden boek, Mein Kampf en de aantrekkingskracht van het nazisme*. Lijsster publiceerde onder meer de essaybundel *De grote vlucht inwaarts: Essays over cultuur in een onoverzichtelijke wereld*.

1 december

Berlijn, van 'vrijgevochten bende' tot Welthauptstadt Germania. Zondagcollege door Katherine Rosmalen. Dit college behandelde de verschillende gedaantes die Berlijn tussen 1933 en 1945 heeft gekend. De plannen die Hitler voor Berlijn had waren groots: het moest de Wereldhoofdstad Germania worden. Dit ging gepaard met alles overtreffende bouwvisioenen. Een eerste proeve daarvan was het in 1936 gebouwde Olympische Stadion in classicistische stijl. Met architect Albert Speer werd er gewerkt aan stedenbouwkundige plannen met classicistische prestige-projecten en monumentale boulevards. De impact op de stad zou enorm zijn als de plannen uitgevoerd zouden worden.

1 en 15 december

SPEER. Theatervoorstelling van Bo Tarenskeen. Een voorstelling over schaalvergroting, proportie en de menselijke maat in een unieke uitvoering midden in de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk*. Een Amsterdamse kunstcritica krijgt opdracht de grote nazi-architect Speer te interviewen. Tijdens het gesprek probeert ze hardnekkig het enkel en alleen over kunst te hebben. Albert Speer ontwierp bouw-

werken die de grandeur van het Derde Rijk moesten uitstralen. Als Minister van Bewapening lukte het hem de oorlog, die hij al in 1942 als verloren beschouwde, met jaren te verlengen.

8 december

Entartete Kunst en de Grosse Deutsche Kunstausstellung. Zondagcollege.

Patrick Verhoeven, schrijver van de uiteenzetting 'Van Nationalgalerie naar Führermuseum: *Entartete Kunst versus Nationalsozialistische Kunst*' gaf dit college. Besproken werd de obsessie van de nazi's met betrekking tot culturele zuiverheid (gekoppeld aan biologische zuiverheid), die onder meer tot uitdrukking kwam in de reizende tentoonstelling *Entartete Kunst* die in 1937 in München begon. Daar werd moderne en internationale abstracte kunst geëxposeerd die volgens de nazi's werd beschouwd als verwerpe-lijk. Hiertegenover stond kunst die volgens de nazi's de grootsheid van Duitsland weerspiegelde en die tegelijkertijd werd getoond op de *Grosse Deutsche Kunstausstellung*.

13 december

De nieuwe beeldtaal van het fascisme. Discussie-middag.

Discussiegenoten tijdens deze middag waren Leendert Jacob van Duijvenbode (grafisch ontwerper en illustrator, onderzoeker van memecultuur en extreem-rechts), Omar Muñoz Cremers (socioloog en schrijver, geïnteresseerd in 'retromania' en hedendaagse politieke bewegingen met een fascistoïde karakter) en Tomas van den Heuvel (historicus en junior conservator van de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk*). Onder leiding van museummedewerker Maan Leo voerden zij een gesprek over ironie en extreemrechts. Daarbij kwam de vraag aan de orde of we hier te maken hebben met onschuldige grap-penmakerij, of dat ironie misschien juist wel een van de belangrijkste wapens van deze nieuwe fascistoïde bewegingen is. Ook besproken werd de beeldtaal van 'alt-rechts'.

15 december

Fotografie, door de ogen van daders en slachtoffers, soldaten en burgers. Zondagcollege door Joke Backx en Egon Schepel.

Publiekszaken: Educatie

16

Scholen die zich bezighouden met designeducatie worden vanaf 2018 nog beter bediend door het Design Museum Den Bosch. Hier kunnen hun leerlingen ervaren wat design is, hoe het wordt gemaakt, wat de rol van design in de samenleving is. De afdeling educatie heeft de programmering voor het onderwijs herijkt in de transformatie naar designmuseum. Het museum heeft 7 design-workouts ontwikkeld. Deze workouts worden aangepast aan onderwijstype en leeftijd. Interactiviteit is hierbij belangrijk, de inbreng en kijk van leerlingen worden gestimuleerd en ge-waardeerd. In deze workouts richten we ons op het ontwikkelen van denk- en ontwerpvaardigheden. We proberen leerlingen op een enthousiasmerende manier te laten ervaren dat ook zij de vormgevers zijn van hun omgeving en van de toekomst. Vanuit scholen horen we enthousiaste geluiden over de focus op design. Design staat dicht bij het dagelijkse leven van leerlingen en is cool en concreet. Ook de opzet van de workouts met kijk-, praat- en maakonderdelen wordt gewaardeerd.

Tijdens de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk* zijn twee speciaal hiervoor ontwikkelde workouts aangeboden. In de museumles 'Schuldig Design' analyseren leerlingen uit de bovenbouw van het VO en het mbo onder begeleiding van een museum-docent een aantal voorbeelden van design uit deze periode. Thema's die aan de orde komen zijn: propaganda, verleiding, terreur, racisme, uitsluiting, Führercultus, doelgroepenmarketing en technologie. Leerlingen worden uitgedaagd om over de volgende zeven vragen na te denken:

- Wat is design?
- Op welke manieren werd design ingezet door het totalitaire regime van nazi-Duitsland en hoe belangrijk was design in het Derde Rijk?
- Wat was de impact van dit design op verschillende groepen mensen in Duitsland?
- Hoe kijken we nu naar dit design en de ontwerpers?
- Wanneer is design goed en wanneer is design slecht?
- Zijn er overeenkomsten met design en beelden die jij wel eens gezien hebt?
- In hoeverre word jij beïnvloed door design en media?

Deze museumles werd gedaan als buitenschoolse activiteit bij designlessen, CKV, geschiedenis, Duits en burgerschap of maatschappijleer.

De tweede workout die ontwikkeld werd bij *Design van het Derde Rijk* is de museumles 'Wij en zij in de Tweede Wereldoorlog'. Deze les is gemaakt voor leerlingen in het primair onderwijs en de onderbouw van het VO. In de museumles 'Wij en zij in de Tweede Wereldoorlog' leren leerlingen aan de hand van een aantal objecten over het leven in Duitsland en Nederland in de jaren '30 en '40 van de vorige eeuw. Welke wij's en zij's waren er en hoe leefden zij? In de Tweede Wereldoorlog bepaalde bij welke groep je hoorde je kans op vrijheid en overleven: kinderen / volwassenen; soldaten / burgers; arme mensen / rijke mensen; vluchtelingen / mensen die bleven; Joodse mensen / niet-Joodse mensen. Hoe probeerden Hitler en zijn partij grote groepen mensen te beïnvloeden en tegen elkaar uit te spelen? Alles was erop gericht een nieuwe supermacht te maken: het Derde Rijk. Van meet af aan was duidelijk dat dit rijk niet voor iedereen bedoeld was. Alleen door terreur, oorlog en uitsluiting kon dit bereikt worden. Dat gebeurde niet alleen met woorden en beelden: het hele dagelijkse leven werd vormgegeven. Van de lesstof die op school werd onderwezen tot wat je in je vrije tijd deed. Bij deze les komen onder andere de volgende vragen aan bod:

- Zijn er wij's en zij's waarmee leerlingen nu te maken hebben?
- Hoe vreemd is het dat Hitler en zijn regering hele mooie dingen laten maken zoals imposante gebouwen en auto's voor iedereen?
- Geloof jij altijd wat de juffen en meesters op school vertellen en wat er in de boeken of op internet staat?
- Wat is propaganda en hoe herken je het?
- Zijn er dingen en ideeën vandaag de dag waar je waakzaam voor moet zijn?

In 2019 merkten we dat een aantal scholen de design-workouts willen opnemen in hun jaarprogramma; dit betekent herhaalbezoek en een duurzame samenwerking met een aantal scholen. Onze focus ligt bij het vinden van deze samenwerking vooral bij mbo-instellingen. Onze partners zijn KW1C (Den Bosch), Nemeto (Utrecht) en SintLucas (Boxtel). Het aantal mbo-leerlingen is in vergelijking met voorgaande jaren toegenomen.

De educatieve afdeling zoekt samen met het onderwijs en andere partners naar manieren om design- en cultuureducatie te versterken binnen de scholen. Het museum is hierbij de samenwerkingspartner die traint, adviseert, inspireert en werk uit handen neemt door programma's te initiëren en te ontwikkelen. Door het trainen van docenten en docenten te betrekken bij onze projecten proberen we een duurzame impuls aan de cultuureducatie binnen het onderwijs te geven. Het project 'I Like School and School Likes Me', georganiseerd in samenwerking met Theater Artemis werd dit jaar nogmaals uitgevoerd op een tweetal middelbare scholen in Nederland. Het werd in het museum afgesloten met een presentatie van de gemaakte documentaires, een minifestival en een expertmeeting. In 2019 is door de afdeling educatie samengewerkt met de koepelorganisaties Kunstbalie, Erfgoed Brabant, Babel, TechXperience, LKCA, met de marktplaatsen Plaza Cultura en Phoenix Cultuur, met jeugdtheatergroep Artemis en Het Noordbrabants Museum.

Educatieprojecten 2019

- 'Verder Kijken Doordenken' in samenwerking met Plaza Cultura. Een serie trainingen voor docenten over de methode *Thinking Routines*.
- 'I Like School and School Likes Me', in samenwerking met jeugdtheatergroep Artemis en zeven middelbare scholen.
- Museumschatten: museumlessen in samenwerking met Erfgoed Brabant.
- Veranders design- en techniekproject, voor de groepen 1 t/m 8 van het primair onderwijs en de groepen 1-2 van het voortgezet onderwijs.

Deelnamecijfers per onderwijssoort	2014	2015	2016
primair onderwijs voortgezet onderwijs (incl. vmbo)	2.543	4.070	4.168
mbo	1.366	1.473	2.618
hbo / wo	615	597	475
docenten	843	708	424
	366	420	337
Totaal	5.733	7.268	8.022
	2017	2018	2019
primair onderwijs voortgezet onderwijs (incl. vmbo)	4.715	1.810	845
mbo	3.602	6.947	3.208
hbo / wo	707	920	2.247
docenten	674	607	624
	1.023	380	461
Totaal	10.721	10.807	7.385

Opmerkingen bij deelnamecijfers

De bezoekersaantallen vanuit schoolbezoek fluctueren met de jaren. Dit komt omdat we in de voorgaande jaren vaak projectmatige educatieprojecten met externe subsidiëring gedaan hebben.

In 2018 deden bijvoorbeeld 5221 leerlingen uit het voortgezet en primair onderwijs op school mee met het project 'I Like School and School Likes Me'. Het kunst- en techniekproject Kunstructureur, in samenwerking met techniekpromotieplatform TechXperience, heeft tot en met 2018 jaarlijks voor enkele duizenden deelnemende leerlingen gezorgd, zowel op school als in het museum. Dit werd mogelijk gemaakt door een gezamenlijke bijdrage van het museum en TechXperience van € 30.000 per jaar. In de jaren 2015, 2016 en 2017 zijn in samenwerkingsprojecten voor het basisonderwijs en met subsidiëring door Kunstbalie educatieprojecten in Beek en Donk, Hilvarenbeek en Vught tot stand gekomen.

Deze gesubsidieerde projecten hebben de educatieafdeling een impuls gegeven in bekendheid en expertise. Nu het museum Design Museum is geworden, is de focus echter verlegd van algemene kunst-educatie naar designeducatie. Het heeft nu prioriteit om leerlingen het museum te laten bezoeken en minder projecten op locatie te doen. Daarnaast willen we de educatie nog meer vanuit de kwaliteit van het tentoonstellingsprogramma in het museum laten starten. Daarbij zijn we minder afhankelijk van specifieke educatiesubsidies. In 2019 is hier een goede start mee gemaakt bij *Design van het Derde Rijk*. Er hebben in 2019 zo'n 4000 leerlingen en studenten een museum workout bij deze tentoonstelling gedaan.

Marketing & communicatie

17

Bezoekcijfers

140.794 bezoekers in 2019
82.542 bezoekers in 2018
78.633 bezoekers in 2017
82.520 bezoekers in 2016
75.012 bezoekers in 2015

De bezoekcijfers laten het al zien: 2019 was een uitzonderlijk jaar. Nog nooit hebben we zo veel bezoekers over de vloer gehad. Natuurlijk heeft dit alles te maken met de buitengewone aandacht die de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk* heeft gekregen. Met een gemiddeld aantal bezoekers van 5.244 per week en een totaal van 82.343 bezoekers in 2019 was deze tentoonstelling een absolute topperiode.

Toch moet ook het eerste deel van het jaar niet onderschat worden. De laatste weken van de tentoonstelling *Jean Cocteau – Metamorphosis* (t/m 10 maart) trokken gemiddeld 2.547 bezoekers per week. Het gemiddelde aantal bezoekers per week tot en met 18 augustus was 1.716, in 2018 was het gemiddelde 1.587 per week. Ook het contrast met de zomerperiode was groot. Waar we in 2018 nog gemiddeld 1.150 bezoekers per week in juni, juli en augustus ontvingen, was dat in 2019 gemiddeld 1.508.

Samenwerkingen

In het afgelopen jaar is actief ingezet op het versterken van samenwerkingen binnen de stad en in de regio. Zo is Design Museum Den Bosch een actieve

partner in de citymarketingcampagne 'Cultuurstad van het Zuiden'. Ook zijn verschillende arrangementen ontwikkeld: bij de tentoonstelling *The Ghosts of Sunday Morning* werd een speciaal bezoekersarrangement aangeboden met sundaymorning@EKWC en bij de tentoonstelling *Geert Lap – Specific Objects* werd een zeer succesvolle samenwerking met Cor Unum opgezet. Ook het evenement 'Zomeravond in het Museumkwartier' dat we organiseerden met Het Noordbrabants Museum was een succes. Om de Blauwe Engelen, VVV-medewerkers en andere mensen werkzaam in de lokale toeristensector kennis te laten maken met ons aanbod is in juni samen met Het Noordbrabants Museum een drukbezochte intermediairsbijeenkomst opgezet. Met Nationaal Monument Kamp Vught hebben we een uitwisseling van kortingscodes voor toegangskaarten gehad, waarvan door veel mensen gebruik is gemaakt. Onze deelname in het arrangement 'Proef de vrijheid' van Bossche Locals heeft niet tot grote bezoekersaantallen, maar wel tot een interessante nieuwe samenwerkingspartner geleid. We hebben in 2019 herhaaldelijk geprobeerd een doorlopende samenwerking met We Are Public op te zetten, maar daar zijn we uiteindelijk niet succesvol in gebleken; een aandachtspunt voor 2020.

Media-analyse

Het bedrijf Media Info Groep voert in opdracht van Design Museum Den Bosch een kwantitatieve jaaranalyse van de media-aandacht uit. In totaal zijn 1086 nieuwsberichten over het museum verschenen, een stijging van 36% ten opzichte van 2018. De totale media-waarde van deze berichten was € 2.850.005 en het totale bereik 125.559.765. *Design van het Derde Rijk* zorgde voor een aantal duidelijke pieken in de media-aandacht. Maar liefst 489 berichten gingen over deze tentoonstelling. Hierbij is het belangrijk op te merken dat Medio Info Groep alleen de Nederlandstalige publicaties monitort. Zeker in het derde en vierde kwartaal was het aantal internationale publicaties substantieel. Met aandacht in *The New York Times*, *Le Monde*, *The Guardian*, *El Pais*, *Al-Jazeera*, *het NOS Journaal*, *ARTE*, *Bild*, *Die Zeit* en alle andere grote kranten en tv-zenders binnen en buiten Europa heeft het museum in het najaar van 2019 waarlijk internationaal op de kaart gestaan. Ook in verschillende jaarljstjes deed het museum het goed. De tentoonstellingen *Modern Nederland 1963-1989* en *Geert Lap – Specific Objects* stonden in de top vijf van beste designtentoonstellingen van *NRC Handelsblad*. In het *Brabants Dagblad* stond de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk* in de top tien van beste cultuur in Brabant.

Bezoekersonderzoek

Het bezoekersonderzoek van Design Museum Den Bosch wordt uitgevoerd door Hendrik Beerda Brand Consultancy. Na een dieptepunt van slechts 79 respondenten in 2018, is voor 2019 de ambitie uitgesproken om in ieder geval meer deelnemers voor het onderzoek te rekruteren, om zo de representativiteit van de uitkomsten te vergroten. Dit is goed gelukt: met 872 respondenten in 2019 hebben we een vertienvoudiging weten te bewerkstelligen. Deze uit-

zonderlijke cijfers hebben gedeeltelijk te maken met het uitzonderlijke jaar dat we achter de rug hebben: er zijn simpelweg aanzienlijk meer bezoekers in het museum geweest, en de online ticketverkoop maakte dat we veel meer mensen konden vragen deel te nemen aan het onderzoek. We proberen deze trend het komende jaar door te zetten. Het grote contrast in respondenten tussen beide jaren maakt helaas wel dat een vergelijking tussen 2018 en 2019 niet per se representatief is.

Bezoekers hadden in 2019 veel waardering voor het museum: 69% van de bezoekers gaf aan bijzonder veel of veel waardering voor het museum te hebben, slechts 4% had weinig waardering voor het museum. Vooral het vriendelijke personeel (62%), de prettige sfeer (54%) en het aantrekkelijke gebouw (49%) spraken bezoekers aan. Het museum wordt gezien als creatief (51%), sympathiek (44%), gedurfd (28%) en uniek (23%). Opvallend is de verschuiving in de bezoekfrequentie: waar in verleden jaren gemiddeld 25% van de bezoekers voor het eerst in het museum was, was dat percentage in 2019 een opmerkelijke 56%. We zien ook een verschuiving in de soort bezoekers: normaal verwelkomen we rond de 35% mannen, in 2019 was dat 53%. 10% van de bezoekers kwam uit Den Bosch (ten opzichte van 19% in 2018), en 36% kwam uit Noord-Brabant (ten opzichte van 58% in 2018). Ook internationaal hebben we een breder publiek bereikt: we zijn van 1% naar 5% internationale bezoekers gegaan. Dit aantal lijkt echter niet helemaal representatief te zijn: op basis van de ingevulde postcodes en taalkeuze op de website voor de online ticketverkoop zou het percentage op 9% kunnen liggen.

De uitkomsten van het bezoekersonderzoek laten ook zien waar het museum de komende jaren nog verbetering dient te realiseren. Zo is de binding die bezoekers ervaren met het museum opvallend laag: slechts 10% voelt zich zeer sterk of sterk verbonden, en 43% voelt zich weinig verbonden. Dat kan natuurlijk te maken hebben met het eerder genoemde hoge aantal bezoekers dat dit jaar voor het eerst in het museum was. Ook de zeer beperkte vaste collectiepresentatie en het feit dat we nog geen jarenlange traditie onder de naam Design Museum Den Bosch hebben, kan meespelen. Feit blijft dat dit een aandachtspunt voor de komende jaren is. Hoewel we graag meer jongere bezoekers zouden trekken, laten de cijfers zien dat het aantal bezoekers van 55 jaar en ouder zelfs licht is toegenomen. Ook daar zal de komende jaren aan gewerkt worden.

Pers- hoogtepunten

18

Toen Emmy, Nu Gijs

‘Toen Emmy, Nu Gijs’

Gijs Beukers

Sir Edmund, de Volkskrant, 26-01-2019, in de rubriek ‘Laatste Kans!’

Modern Nederland 1963-1989

‘Ontwerpers, wees niet te gauw tevreden over nu’

Interview Timo de Rijk / Ronnie Weessies
Architectenweb, 22-03-2019

‘Design als voedsel voor het volk’

Wietse Schmidt

De Telegraaf, 26-03-2019

‘Abstracte vriendelijkheid’

Chris Reinewald

Museumtijdschrift, 01-04-2019

‘Strak, Streng en Helder’

Edo Dijksterhuis

Zuiderlucht, 01-04-2019

‘Verfrissend en praktisch’

Koen Kleijn

De Groene Amsterdammer, 24-04-2019

‘De vele vormen van Nederlandse vormgeving’

Janno Martens

Archined, 25-04-2019

The Ghosts of Sunday Morning

‘Ode aan de stille werkers’

Gerrit van den Hoven

Brabants Dagblad, 28-02-2019

‘Keramik als geestverschijningen’

Chris Reinewald

Designgeschiedenis, 23-03-2019

‘Allegorieën uit klei’

Liza Prins

Metropolis M, 15-04-2019

Geert Lap – Specific Objects

‘Perfectie vormgegeven’

Mariëtte Schrader

Collect, 01-05-2019

‘Veel met weinig’

Hilda Bouma

Financieele Dagblad, 25-05-2019

‘Opperste perfectie van een tedere purist’

Chris Reinewald

Vormen uit Vuur, 01-06-2019

‘De vernietigende hamer is ook Geert Lap’

Arjen Ribbens

NRC Handelsblad, 05-06-2019

‘Serene keramiek van perfectionist Geert Lap’

Gerrit van den Hoven

Brabants Dagblad, 06-06-2019

‘Geert Lap – Specific Objects’

Volkskrant Magazine, in de rubriek ‘Wat vonden we ervan?’, 14-06-2019

Design van het Derde Rijk

NEDERLAND

‘Van kijken naar een hakenkruis wordt je nog geen nazi’

Interview Timo de Rijk / Gerrit van den Hoven

Brabants Dagblad, 16-02-2019

‘Den Bosch toont nazidesign uit Duitse depots’

Lynn Stoo

Duitsland Instituut, 29-08-2019

‘De Hitlergroet is ook design’

Interview Timo de Rijk / Elsbeth Grievink

FD Persoonlijk, 31-08-2019

‘Nazi-design: hoe ontwerp kunst de Duitsers verleidde’

Sebastiaan Proos

HP/De Tijd, 03-09-2019

‘Ook het Kwaad is ontworpen, maar nu is het op aanraakafstand in de tentoonstelling Design van het Derde Rijk’

Bob Witman

De Volkskrant, 05-09-2019

‘Zo maak je een tentoonstelling over nazidesign zonder het fascisme te verheerlijken: “Je proeft de actualiteit.”’

Karolien Knols

De Volkskrant, 05-09-2019

‘Genadeloos wordt duidelijk dat design het kwaad kan dienen’

Bernard Hulsman

NRC Handelsblad, 06-09-2019

‘Kwaadaardig Design’

Jan Pieter Ekker

Het Parool, 2019-09-07

‘Laat nazi-verleiding aan onze kinderen zien’

De Volkskrant, Brief van de dag, 11-09-2019

‘Nazi-design trekt veel jonge mannen, maar welke?’

Margriet Oostveen

De Volkskrant, column, 15-09-2019

‘Beladen nazi-tentoonstelling maakt de tongen los’ Bas Roetman

Trouw, in de rubriek ‘Bladen’, 23-09-2019

‘Ontworpen kwaad’ Gesprek Timo de Rijk en Leendert Jacob van Duijvenbode / Viveka van de Vliet

Dude, 2019-10-01

‘Met groep 8 kijken naar nazidesign: “Die man is boos en wil ons bang maken”’

Toef Jaeger

NRC Handelsblad, 09-10-2019

‘100.000 bezoekers voor Design van het Derde Rijk’

Arjen Ribbens

NRC Handelsblad, 21-01-2010

BUITENLAND

“Prachtig, maar er staat wel een hakenkruis op”

Interview Timo de Rijk / Thijs Demeulemeester

Knack, 04-09-2019

‘Nazi design show divides the Netherlands’

(Redactie)

Latin American Herald Tribune, 04-09-2019

“Die Gestaltung kann nichts dafür, dass sie für Böses missbraucht wurde”

Interview Timo de Rijk / Carola Padtberg

Der Spiegel, 06-09-2019

‘Die Nazis passten sogar den Stahlhelm ihrer Ideologie an’

Annette Birschel, *Die Welt*, 06-09-2019

‘Nazi design exhibition at Dutch museum braces for protests’

Catherine Hickley *The Art Newspaper*, 06-09-2019

‘VW-Käfer und Nazi-Nippes Design des Dritten Reiches im Museum’ (Redactie)

Deutsche Welle, 07-09-2019

‘Nazi design exhibition in Netherlands raises fears of glorification’ Daniel Boffey

The Guardian, 09-09-2019

‘Museum feiert das verstörende Design des Nazi-Terrors’

Matthias Lukaschewitsch, *Bild*, 2019-09-10

‘Hitler groeten doe je zo, met gestrekte arm’

Marc Reynebeau

De Standaard, 12-09-2019

‘A nazi design show and a controversial curator’

Nina Siegal

New York Times, 17-09-2019

‘Design et nazisme, un rapprochement qui dérange’

Anne-Lise Carlo

Le Monde, 17-10-2019

‘Timo de Rijk zet museum in Den Bosch op de kaart met nazidesign’

Guido Joris

Joods Actueel, 15-09-2019

‘Se si mostra la bellezza del Male’

Pietro Del Re

La Repubblica, in het supplement *Robinson*,

05-10-2019

‘Wollt ihr das totale Design’

Peter Dittmar, *Die Welt*, 19-11-2019

Televisie/Beeld

Design van het Derde Rijk in Design Museum Den Bosch

AVROTROS: *Nu te zien!*, 05-12-2019

‘Nazi-Design: Aufarbeitung oder Verherrlichung?’

Arte, *Aktuelles und Gesellschaft*, 20-09-2019

‘Ausstellung zum NS-Design - eine Gratwanderung’

ARD: *Tagesschau*, 09-09-2019

‘Nazi design exhibition faces protests’

Al Jazeera, 07-09-2019

‘Museumdirecteur over Nazi-design: “Het ontwerp is niet schuldig”

ED.nl, 05-09-2019

'Netherlands: Controversial Third Reich exhibition to open in Dutch museum'

Ruptly.tv, 04-09-2019

'Nazi-design op expo in Den Bosch is mooi/lelijk/goed/fout/alles'

NOS: *Journal*, 03-09-2019

'Tentoonstelling over nazi-design: "Niets te vieren, veel te begrijpen"'

NOS: *Nieuwsuur*, 23-02-2019

Radio/Geluid

'Design des Bösen: Ausstellung über NS-Design'

WDR: *Scala: Hintergrund Kultur*, 08-10-2019

'Wie die Nazis Design nutzten, um ihre Propaganda zu verbreiten'

BR24, 09-09-2019

'Het Gesprek - Timo de Rijk'

NPO Radio 1: *Opium*, 07-09-2019

'Horen meubels van Hitler thuis in een designmuseum? Expo in Nederland toont nazidesign'

VRT: *De Morgen*, 05-09-2019

Overig

'VT loves Designstad Den Bosch'

Flory Hartog

VTWonen, 14-01-2019

'Samen kijk je met meerdere ogen en dan zie je eigenlijk heel veel'

Iris van den Boezem

Mestmag.nl - Reportage educatieprogramma,

14-01-2019

'Dit is de beste beeldende kunst van 2019

- Design'

Arjen Ribbens

NRC Handelsblad - Vermeldingen *Modern Nederland*

1963-1989 en *Specific Objects*, 17-12-2019

'Van LocHal tot Dave Budha - Dit was de beste cultuur van Brabant in 2019'

Thomas Snoeij

Brabants Dagblad - Vermelding *Design van het*

Derde Rijk, 19-12-2019

'2019 in 19 quotes'

(Redactie)

Brabants Dagblad - Vermelding Maan Leo over

Design van het Derde Rijk, 27-12-2019

'De vernietigende hamer is ook Geert Lap'

Arjen Ribbens

NRC Handelsblad, 05-06-2019

9

Privacytoezichthouders in negen EU-lidstaten ontvingen dinsdag een klacht over het advertentie-systeem van Google. Aanvoerder is de ngo Liberties, die dinsdag de campagne #StopSpyingOnUs begon. Doorn in het oog is de manier waarop het in-

ternetbedrijf advertentieruimte veilt. Op die manier worden volgens Liberties persoonlijke gegevens over het klikgedrag van Google-gebruikers uitgezonden naar duizenden bedrijven. „Dit gebeurt zonder dat mensen zich daar bewust van zijn.“

RECENSIE DESIGN MUSEUM DEN BOSCH

De vernietigende hamer is ook Geert Lap

In het Design Museum is een overzicht te zien van Geert Lap. Zijn vazen maken „het mooie mooier, het middelmatige ondraaglijk“.

Door onze redacteur
Arjen Ribbens

Creëren impliceert soms ook vernietigen. De hamer waarmee keramist Geert Lap (1951-2017) de helft van zijn dunwandige, containervormige vazen en schalen aan stukken sloeg, maakt daarom terecht deel uit van zijn overzichtstentoonstelling in het Design Museum Den Bosch.

Voor de zekerheid ligt de hamer, met het kasboek waarin de kunstenaar zijn vaak complexe kleurrecepten bijhield, als enige voorwerp in een vitrine. Verstandig, want de strenge, naar het onaanraakbare neigende vormen van Lap, roepen niet bij iedereen warme gevoelens op.

Lap was een atypische keramist. De mystiek van het pottenbakkersproces - van natte klei met vuur steengoed maken - vormde voor hem geen drijfveer. Aan toevallige verkregen resultaten, zo eigen aan veel keramiek, had hij een broertje dood. Lap wilde de techniek zijn wil opleggen en exact maken wat hij vooraf in zijn hoofd had. Kwam er net iets anders uit de oven dan greep hij naar zijn hamer.

Lap staat internationaal te boek als een van de belangrijkste naoorlogse keramisten. De grote Nederlandse musea, maar ook het MoMA in New York en negen andere Amerikaanse musea collectioneerden zijn werk. Toch zal *Geert Lap - Specific Objects* voor velen vermoedelijk een eerste kennismaking betekenen. Het is meer dan 25 jaar geleden dat een groot Nederlandse museum een overzicht van zijn werk toonde.

De tentoonstelling stoelt op een boekproject van de fotografen Petra en Erik Hesmerg. Zij namen zich drie jaar geleden voor om Laps oeuvre vast te leggen. Deels gebeurde dat in een studio-setting die wat betreft esthetiek wedijvert met Laps keramiek. Ook fotograferden ze thuis bij zeventien verzamelaars.

Dat uitgangspunt bracht de fotografen op bijzondere plekken. De Amerikaanse schilder Ellsworth Kelly, de Zwitserse galeriehouder Bruno Bischofberger, fotoboekenverzamelaar Manfred Heiting, choreograaf

Geert Lap was een atypische keramist. Hij wilde de techniek zijn wil opleggen.

Hans van Manen en kunstexpert Frans Leidelmeijer behoorden tot de verzamelaars van Lap.

In heel verschillende interieurs blijken zijn vazen en schalen zich goed thuis te voelen. Leidelmeijer combineert ze bijvoorbeeld met een zigzagstoel van Gerrit Rietveld en een Art Nouveau-klok. Bij Kelly thuis staan de Laps naast een negende-eeuwse sculptuur uit India en voor drie Tibetaanse thangka's. En bij een andere Amerikaanse verzamelaar staat een conische blauwe vaas op

een antieke kast, geflankeerd door twee Beierse altaarkandelaars uit 1510.

Pier, stoicijns en ongeïntimideerd eiste de keramiek van Lap steeds zijn plek op tussen de andere kunst, vertellen de fotografen in een vraaggesprek dat is gepubliceerd in de catalogus. Het werk van Lap fungeert volgens hen zelfs als een soort scherprechter: „Het mooie maakt het mooier, het middelmatige wordt onverdraaglijk.“

Bijzonder aan de expositie is ook

de door ontwerper Aldo Bakker bedachte inrichting. Op een in hoogte en kleur variërende reuzensokkel staan vijftig kommen, schalen en vazen van Lap, chronologisch gerangschikt. Ook die presentatie maakt het mooie mooier.

Geert Lap - Specific Objects t/m 18 aug. in Design Museum Den Bosch. De gelijknamige, door Tinus M. Eliens geschreven catalogus, verscheen bij nai010 Uitgevers (274 blz., 49,95 euro).

●●●●○

SEKTARISCHE BEWEGING

Noorse Broeders verliezen zaak tegen NRC

AMSTERDAM. NRC hoeft een bericht over de Rabobank, die voornemens is de bankrelatie met de Noorse broeders te verbreken, niet te rectificeren. Zo bepaalde het gerechtshof Den Haag dinsdag in een hoger beroep. Dat was aangespannen door de sektarische christelijke geloofsgemeenschap, die internationaal actief is.

Volgens het hof vindt het artikel voldoende steun in de feiten. Ook is het hof van oordeel dat de krant voldoende gelegenheid heeft gegeven voor wederhoor. Het is de vierde procedure tegen NRC die de broeders verliezen. De krant publiceerde op 28 oktober 2016 het artikel 'Gij zult werken, werken, werken', waarin de geloofsgemeen-

schap in verband werd gebracht met fraude, witwassen en kinderarbeid. De leiders maken zich schuldig aan belastingontduiking en zelfverrijking, concludeerde NRC op basis van honderden interne documenten en 200.000 e-mails. De leiders namen productie-werk aan van grote bedrijven en lieten dat uitvoeren door 'discipelen' vanaf twaalf jaar (en dat is bij wet verboden).

De broeders maken deel uit van een internationale organisatie met zo'n 40.000 leden in 65 landen. De Nederlandse tak - 2.000 leden - noemt zich de Christelijke Gemeente Nederland (CGN) en bestaat uit 50 stichtingen en 23 bedrijven. (NRC)

ONLINE KIOSK

Blendle gaat voor abonnementsmodel en neemt afscheid van betalen-per-artikel

Door onze medewerker
Maartje Geels

De digitale kiosk Blendle gaat op de schop, liet mede-oprichter en directeur Alexander Klöpping dinsdag weten. Per augustus wordt afscheid genomen van het micropaymentsmodel (afrekenen per artikel). Blendle gaat door met het premiumabonnement, dat nu twee jaar bestaat, 9,99 euro per maand kost en 60.000 abonnees heeft. Deze optie wordt drie keer zo vaak gebruikt als betalen per artikel.

Een artikel kost gemiddeld 20 cent. Dat model bracht voor uitgever Blendle niet genoeg geld in het laatje. „Het was een sympathieke poging om journalistiek toegan-

kelijk te maken, maar we hebben het dan wel over kwartjeswerk“, zegt Klöpping tegen NRC. De keuze om enkel met premium verder te gaan, past volgens hem in de trend van het abonneren op allerlei diensten, zoals ook bij streamingdiensten Spotify en Netflix het geval is.

Vanaf augustus kunnen abonnees onbeperkt artikelen lezen uit een groot aantal bladen als *Quora*, *HP/De Tijd*, *Cosmopolitan* en *Quest*. Nu moeten zij het nog stellen met een selectie die wordt gemaakt door de redactie van de dienst. Voor artikelen uit kranten verandert er niets. Daaruit wordt ook vanaf augustus een selectie aangeboden. Klöpping: „Tijdschriften boeren vaak nog geen digitale markt

aan, met Blendle kunnen ze dat wel. Voor kranten ligt dat anders.“

Ook Blendle Audio - dagelijks ingesproken artikelen - blijft onbeperkt beschikbaar voor abonnees. Wie nog een tegoed op zijn of haar account heeft, kan dat tot augustus gebruiken. Wie dat niet wil, kan het tegoed wegstrepen tegen de kosten van een premiumabonnement.

Blendle werd in 2014 opgericht door Klöpping en Marten Blankesteijn. In de vijf jaar sinds de oprichting breidde Blendle met hulp van buitenlandse investeringsgelden uit naar Duitsland en de VS. In 2017 besloot NRC met Blendle te stoppen omdat de dienst met het aanbieden van premium als uitgever concurreert met NRC.

DESIGN VAN DE NAZI'S

'Prachtig, maar er staat wel een hakenkruis op'

Met *Design van het Derde Rijk* opent deze week een controversiële expo in het Design Museum Den Bosch. Kun je fascistische vormgeving en nazi-architectuur wel isoleren uit hun historische context? Wat moeten we met dat erfgoed? En mag je het goed vinden? "Je wordt geen nazi als je naar de expo komt."

Tekst Thijs Demeulemeester

De laatste van het Duitse Reichstag in Berlijn, de huidige parlementsgebouw van het Derde Rijk.

2018: de Reichstagdome in Neurenberg. Lutz Hildebrandt is een voorstander van het 'verhullen' van de rechte lijnen.

Swaartika's, nationaalkleur, fascistische propaganda-afiches: de expo *Design van het Derde Rijk* doet al voor de opening in september veel stof opwaaien. Dat komt vooral van de architectuur en het relatief onbekende Design Museum Den Bosch, ook wel vermaakt. "Wat mij fascineert, is dat nazidesign een vormgeving is. Het is een vormgeving die in de praktijk wordt toegepast. Het is een vormgeving die in de praktijk wordt toegepast. Het is een vormgeving die in de praktijk wordt toegepast."

grijp," zegt De Rijk. "Design blijft wel belangrijk, het behoort toe aan de samenleving. Maar hoe je een design maakt is een ander verhaal. Dat ook weer niet, het is een stijl die je ook in de praktijk van het nazi-derde Rijk kunt vinden. Het is een stijl die je ook in de praktijk van het nazi-derde Rijk kunt vinden. Het is een stijl die je ook in de praktijk van het nazi-derde Rijk kunt vinden."

TE GEVOELIG

Echtheid valt het naziregime niet goed te praten, maar kan je een designproduct kopen dat het nazi-derde Rijk is? Dit is een vraag die niet alleen de kunstenaar, maar ook de consument moet stellen. Het is een vraag die niet alleen de kunstenaar, maar ook de consument moet stellen. Het is een vraag die niet alleen de kunstenaar, maar ook de consument moet stellen.

HEERBESTEMMING

Ongeduld met reïfisme uit de fascistische periode is dagelijks te zien in Duitsland, waar het erfgoed nog heel tastbaar is. Na de oorlog is de wettelijke verandering van de architectuur niet altijd door de gebouwen, maar de overgebleven gebouwen krijgen steeds meer een heiligschuldige aanblik. Een mooi voorbeeld is Tempelhof, de luchthaven die de naoorlogse heraanpak van de stad is. Het is een mooi voorbeeld van de naoorlogse heraanpak van de stad.

De architectuur van Casa Corbelli, het laatste ontwerp van het Derde Rijk.

Casa Corbelli, van Pina Porri, ingetrokken tot het nazi-derde Rijk.

"Ben je een slecht mens als je sommige nazidesignobjecten echt mooi vindt? Dat niet"

terug in publieke en private gebouwen, die weinig van hun karakter verliezen. Een van de meest gesproken architecten uit die tijd was Pina Porri, die in Milaan met het hoofdkwartier van de Banca Commerciale ontwierp. Na zijn dood bleef hij wel in de vergetelheid, maar door zijn reïfisme bleef hij in de vergetelheid. Het is een vraag die niet alleen de kunstenaar, maar ook de consument moet stellen.

ten, maar ook bij private verzamelaars, al werden die eerst genoemd in de jaren zestig. Het was vooral de jaren zestig en zeventig die de markt van de nazidesign objecten vormde. Het was vooral de jaren zestig en zeventig die de markt van de nazidesign objecten vormde. Het was vooral de jaren zestig en zeventig die de markt van de nazidesign objecten vormde.

machines onder Hitler. "Stooid en gretig om te zijn, om te zijn, om te zijn." Dit is een vraag die niet alleen de kunstenaar, maar ook de consument moet stellen. Het is een vraag die niet alleen de kunstenaar, maar ook de consument moet stellen.

1. De Oostenrijkse architect Franz Hofstätter ontwierp de tentoonstelling voor de affiche van 'Hitlers Sport' (1936).
2. Poster uit 1933 over het nazi-derde Rijk.
3. 1933 verkiezingsposter van de NSDAP.
4. 1938 affiche bij de wereldtentoonstelling van de WVR tebrak in Brussel.
5. Ordeboek voor de nazi-derde Rijk.

Zeppelin kommt

"Het regime en de machthebbers deugden misschien niet, maar de swastika was toch een sterk ontwerp? Daar kun je toch niet naast kijken?"

Corporate Identity
Met zijn expo in Den Bosch doet Timo de Rijk pionierswerk: het is het eerste museum ter wereld dat nazidesign en nazi-architectuur heeft te presenteren. Niet als een museum van een van de meest vreselijkste totalitaire regimes uit de geschiedenis, maar als een museum dat nazidesign en nazi-architectuur presenteert.

"Prachtig, maar er staat wel een hakenkruis op"

Interview Timo de Rijk / Thijs Demeulemeester
Knack, 04-09-2019

De Rijk, met zijn expo in Den Bosch doet hij pionierswerk: het is het eerste museum ter wereld dat nazidesign en nazi-architectuur heeft te presenteren.

'Design als voedsel voor het volk'
Wietse Schmidt
De Telegraaf, 26-03-2019

DESIGN ALS VOEDSEL VOOR HET VOLK

Modern Nederland 1963-1989 - De vormgeving van een gidsland

door Wietse Schmidt
Nederlandse vormgeving geniet internationaal gezien grote bekendheid. Dutch design is sinds de jaren 60 een belangrijk nationaal expo-product. Het Design Museum neemt dit jaartal als startpunt voor de expositie *Modern Nederland 1963-1989* - de vormgeving van een gidsland. De tentoonstelling belicht verschillende onderwerpen, die exemplarisch zijn voor de ontwikkelingen op het gebied van design in die tijd. Het zijn vooral de grote staatsbedrijven als de PTT, de Nederlandse Spoorwegen en de woningbouwverenigingen die het modernisme in hun huistijden ontwierpen en ontwerpen.

En mooi voorbeeld van de modernisering is de grote opknappert van Schiphol begin jaren 60. 'Schiphol was tot die tijd een soort busstation waar vliegtuigen landden', stelt de Rijk. 'De overheid heeft de schiphol een grotere rol toebedeeld. Het was een nieuw voorwaarts denkend ontwerp. Het overgrote deel van de Nederlandse modernistische vormgeving is daarna rigoureus overgeleverd. Het is een nieuw voorwaarts denkend ontwerp. Het overgrote deel van de Nederlandse modernistische vormgeving is daarna rigoureus overgeleverd.'

'Sprong voorwaarts gemaakt op Schiphol'

stationshal ontwerpen door architect Duitser en interieurarchitect Kho-Liang. Schiphol kreeg onder meer een uitzonderlijk systeem, waarbij aankomende en vertrekkende passagiers op verschillende niveaus werden behandeld. Benuo Wasing ontwierp hiervoor een internationaal begrip: de 'vliegveld'.

beslissen. De overheid heeft de niet te bedenken wat goed voor ons was." Jaren later heeft de Rijk zich nog eens achter zijn oren gekrabbeld om de conclusie te trekken dat het Nederlands modernisme toe is aan een kritische herwaardering. "We kunnen veel leren van de situatie zoals die toen was", meent de conservator. "Het gaat daarbij niet om nostalgische elementen, maar om het debat van nu. De overheid maakte van design een ideologisch instrument en gaf het een krachtige infrastructuur. Je kunt dat moralistisch noemen, maar nu hebben we niets. Die structuur heeft weer versterking, maar we missen serieuze designkrijg." *Modern Nederland 1963-1989*, t/m 18 augustus. Info: design-museum.nl

Netherlands

Nazi design exhibition in Netherlands raises fears of glorification

Visitors have been asked not to share photographs of exhibits including Arno Breker statue

Daniel Boffey in Brussels

Sun 8 Sep 2019 12:39 BST

195

A sculpture of Adolf Hitler goes on display at Den Bosch's Design Museum. Photograph: Anissa Janssen/ANSA

An exhibition of Nazi design has opened in the Netherlands to protests and a request for visitors to the museum not to take and share photographs for fear of the exhibits being glorified on social media.

The Museum of Design in Den Bosch is showcasing sculpture by Adolf Hitler's favourite artist, Arno Breker, a 1943 VW Beetle, photos and Leni Riefenstahl films from the era, in what is being billed as the first great exposition of the "Design of the Third Reich".

Running for five months, the exhibition has been criticised by the Association of Dutch Anti-fascists, which has called in vain for local authorities to intervene.

As the museum opened, activists from the local communist party staged a small protest a few hundred metres from the institution's front door.

The Museum of Design's director, Timo de Rijk, said he was sensitive to the need to avoid glorifying the exhibits and all efforts were being made to treat the issue with sensitivity.

The only area where photography is allowed is by the Volkswagen Beetle, and extra security has been put on in each room.

De Rijk said: "I have had no signal that people from the far left or far right are planning to come to the museum, but you never know."

"From the start we explain that this was a racist ideology and that the party's aim was to establish a racist folk culture. The exhibition has the feel of a documentary."

Visitors to the exhibition first encounter a statue by Breker, who accompanied Hitler on the German dictator's only visit to Paris in 1940. "It shows the Nazi concept of the ideal man," said De Rijk, a former lecturer in design at the Delft University of Technology. "Hitler was very interested in design. He hated the communists but he was impressed by their use of flags and such things and said the National Socialists should do better."

De Rijk said he had spoken to the protesters before the opening of the exhibition, which falls on the 75th anniversary of the liberation of Den Bosch from the Nazis.

He said: "They are a group of young people from the Communist party, and we had a long conversation. They are concerned that maybe we are glorifying it all. I would not be doing this if I thought we were, but I can understand that they are aware of that kind of evil in history."

On the walls of the exhibition hang swastikas and other symbols from the Nazi era, arranged on the themes of racial purity and *lebensraum*, the concept of the need for extra living space for the German people.

Exhibits have been lent by the Deutsches Historisches Museum in Berlin and the Institut für Zeitgeschichte in Munich but neither institution is officially partnering with the museum in Den Bosch because of the sensitivity of the subject.

'Nazi design exhibition in Netherlands raises fears of glorification'

Daniel Boffey

The Guardian, 09-09-2019

Sign up to the Art Weekly email

Read more

'Met groep 8 kijken naar nazidesign: "Die man is boos en wil ons bang maken"'

Toef Jaeger

NRC Handelsblad, 09-10-2019

Groep 8 van basisschool 't Talent uit Schijndel bezoekt de expositie Design van het Derde Rijk in het Design Museum.

Die man is boos en wil ons bang maken

REPORTAGE DESIGN VAN HET DERDE RIJK Waarom is een hakenkruisvlag rood, en kan een kale man blond zijn? Kinderen van groep 8 bezoeken de tentoonstelling 'Design van het Derde Rijk'.

Door onze redacteur Toef Jaeger

Wat is design volgens jullie? vraagt Sabina Timmermans (34) aan 14 kinderen uit groep 8 van basisschool 't Talent uit Schijndel. Er worden verschillende dingen genoemd: potloden, bomen („heb je wel eens de wortels gezien, dat is echt design") en kleren. Roy (12) heeft het verlossende woord: „Design dat is behang." Daar is iedereen het mee eens. Even daarvoor is de klas uit Schijndel in een kring gaan zitten ter voorbereiding op het bezoek aan de tentoonstelling 'Design van het Derde Rijk', in het Design Museum Den Bosch. Na de definitie van design vraagt Timmermans aan de kinderen wat ze van de Tweede Wereldoorlog, Adolf Hitler en het Derde Rijk weten. Dat is behoorlijk wat: al enkele weken is hun leraar Christian van den Bosch (51) met ze bezig geweest, waarbij vooral de vraag hoe het kon dat zoveel mensen achter één man aanliepen de kinderen bezig had gehouden. Dit is de eerste basisschool die de tentoonstelling over nazi's en design bezoekt, voor hen is een educatief pakket gemaakt onder de noemer 'Wij en zij'. Middelbare scholen en studentengroepen zijn al eerder geweest, en die krijgen als invalshoek 'Schuldig design' gepresenteerd. Negatieve reacties zijn er nog niet gekomen, integendeel: docenten en studenten zijn enthousiast. Vooral was dat wel anders: in het weekend van de opening waren er demonstraties gepland, extra suppoosten waren er om incidenten te voorkomen. „We zijn hier geen mensen tegengekomen die door de zaal paraderen of selfies maken", vertelt Tomas van den Heuvel (23), de conservator van de tentoonstelling. Hij denkt dat de ophof vooral was ontstaan omdat het Design Museum in de eerste plaats een kunstmuseum is, zodat velen vreesden dat het accent zou komen te liggen op de esthetische kant van het design van de Derde Rijk. „Doordat er zoveel reacties kwamen, zijn we gaan benadrukken dat het ons te doen was om de consequenties die design kan hebben wanneer je het als middel inzet om een wereld vorm te geven. Dat is ook wat we benadrukken in de lespakketten."

Boze man Wanneer de kinderen uit Schijndel hun eerste vragen hebben gesteld („waarom is een vlag met een hakenkruis rood?") wandelt Timmermans met de kinderen de tentoonstelling in om stil te staan bij een verkiezingsposter uit 1932. *Schluss jetzt. Wählt Hitler* staat erop, terwijl een man zijn ketenen verbreekt. „Schrijf vijf dingen op die je ziet", zegt Timmermans. Hij is boos, dat zien ze allemaal. „Met de poster willen ze mensen bang maken", vindt Bo. Anderen zien er een gevangene man in en wederom valt op hoeveel rood er wordt gebruikt. De tocht wordt voortgezet naar een schilderij van een boerengezin: vader, moeder en vier kinderen zitten opgewekt rondom de keukentafel. Behalve de vraag wat ze aan dit schilderij opvalt, wil Timmermans ook weten of ze zich erin herkennen. Christian herkent zich er wel een beetje in: „Die baby dat is mijn broer!" Zijn klaagnotie ziet heel andere dingen. „Bij mij thuis is iedereen veel ouder, dus ik ben meestal alleen." Ryan snapt ondertussen niet waarom dit schilderij nou past bij nazi-design: „De vader is niet blond,

vader, moeder en vier kinderen zitten opgewekt rondom de keukentafel. Behalve de vraag wat ze aan dit schilderij opvalt, wil Timmermans ook weten of ze zich erin herkennen. Christian herkent zich er wel een beetje in: „Die baby dat is mijn broer!" Zijn klaagnotie ziet heel andere dingen. „Bij mij thuis is iedereen veel ouder, dus ik ben meestal alleen." Ryan snapt ondertussen niet waarom dit schilderij nou past bij nazi-design: „De vader is niet blond, vater, moeder en vier kinderen zitten opgewekt rondom de keukentafel. Behalve de vraag wat ze aan dit schilderij opvalt, wil Timmermans ook weten of ze zich erin herkennen. Christian herkent zich er wel een beetje in: „Die baby dat is mijn broer!" Zijn klaagnotie ziet heel andere dingen. „Bij mij thuis is iedereen veel ouder, dus ik ben meestal alleen." Ryan snapt ondertussen niet waarom dit schilderij nou past bij nazi-design: „De vader is niet blond, ven wat de meester zegt, gaan er aarzelend twee vingers omhoog. **Erger toch?** Nadat nog enkele foto's, vlaggen met hakenkruisen en een stukje film van Leni Riefenstahl over de Olympische Spelen van 1936 zijn getoond, is het tijd. De concentratiekampen zijn even aan de orde gekomen, maar al de verschillende symbolen zijn al ingewikkeld genoeg. „Het waren allemaal vormen van uitsluiting", vertelt Timmermans, om te vervolgen dat Joden in een getto werden gestopt. „Erger toch?", vraagt Aniso. „Ze werden toch vermoord in kampen?" Ja, beaamt Timmermans, ze werden later weggevoerd naar kampen. Daar laat ze het voorlopig bij.

Dat de Jodenvermetting niet aan bod kwam, is een bewuste keuze, vertelt Van den Heuvel. Timmermans was nu al anderhalf uur bezig met alles uit te leggen wat er gebeurde in de aanloop naar de Holocaust toe. De vernietiging mogen de ouders en de begeleiders voor hun rekening nemen. Voor de klas uit Schijndel komt dat wel goed. Meester Van den Bosch: „Het wordt een zware dag voor ze, we gaan nu door naar kamp Vught, zodat ze zien wat de gevolgen zijn geweest." **Design van het Derde Rijk.** T/m 19 januari in Design Museum, Den Bosch. Di-zo 11-17u (reserveren verplicht). Int: designmuseum.nl

Duitsland Reacties

Als Duitser kan je maar beter niet betweterig de omgang met de nazitijd bekriften van een land waar meer dan 100.000 Joden naar de vernietigingskampen zijn gedeporteerd, schrijft de Süddeutsche Zeitung in haar recensie van de tentoonstelling Design van het Derde Rijk. „Maar als een project mislukt door de eigen ambieuzen pretenities, dan kan je best kritiek leveren."

En dat doet de krant. Bij de „nazi-parafemalia" wordt veel te weinig achtergrondinformatie geboden. De bewering van directeur Timo de Rijk dat de tentoonstelling een aanvulling is op de vele Bauhaus-tentoonstellingen die dit jaar te zien zijn wordt niet waargemaakt. Maar vooral: „heel problematisch" is de beperkte mate waarin de Holocaust aan de orde komt.

Als je een uitgaansuniform van een SS Obersturmführer toont vlakbij een pak van een gevangene uit concentratiekamp Mauthausen, aldus de recensent, kan je niet volstaan met drie alinea's onder de kop 'Verleiding en verleer'. En de ontwerptekeningen voor de crematoria in Auschwitz zijn „volledig ontbrekend". Wel groot München vol hakenkruisvlaggen tonen, maar geen grote foto's van de vernietiging van mensen in de kampen? „Een ernstig verzuim".

Niet alle Duitse media zijn zo kritisch – al betrouwen meer critici het gebrek aan meer toelichting, een catalogus, en tegenwoordig dat de gruwelen van de nazi's toont. Veel media informeren hun lezers liever via een interview met De Rijk, dan via een recensie. Die Wel! noemt de tentoonstelling neutraal „een waagstuk".

Positief is de criticus van de Tagespiegel, die zelfs oppert de tentoonstelling naar Duitsland te halen. „Waarom niet in het Haus der Kunst in München, dat een centrale plaats innam in de Duitse cultuur waar de nazi's naar streefden?" In dat neoclassicistische gebouw, van Hitlers lievelingsarchitect Paul Ludwig Troost, zou de tentoonstelling goed passen. Gezien de Duitse gevoeligheid zou het daar een écht waagstuk zijn.

Juud Eijssvoegel

Bedrijfsvoering

19

Design Museum Den Bosch ontvangt subsidie van de gemeente 's-Hertogenbosch. Deze subsidiebijdrage bedroeg in 2019 € 2.045.000 en dekt vooral de kosten voor personeel en huisvesting.

De overige projecten en activiteiten kunnen alleen mogelijk gemaakt worden door bijdragen van derden/subsidies, sponsoring en eigen inkomsten uit de museumshop, entreegelden, publieksactiviteiten, schoolbezoeken en verhuur. Er staat al sinds de zelfstandiging grote financiële druk op de organisatie, waardoor het realiseren van ambitieuze tentoonstellingsplannen een uitdaging is. In de hele organisatie wordt bewust gekeken naar alle mogelijkheden voor besparingen.

Fondsen en sponsors

In 2019 werden van de volgende fondsen en sponsors bijdragen ontvangen:

Mondriaan Fonds
Mondriaan Fonds
Stichting VSB Fonds
Mondriaan Fonds
Stichting Brabant C
Stichting Turing Foundation
Van Reekum van Moorselaar Stichting
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie
Fonds 21
Provincie Noord-Brabant
Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Brabant
Rabobank 's-Hertogenbosch en omstreken

Club Design

Club Design (officieel: Stichting Vrienden Design Museum Den Bosch) is de vereniging van bedrijfsvrienden van het Design Museum: lokale directeur-grotaandeelhouders die het Design Museum een warm hart toedragen. Ultimo 2019 heeft Club Design 59 zakelijke leden. In 2019 hebben meerdere bijeenkomsten plaatsgevonden, zowel binnen het museum als ook op externe locaties.

Raad van Toezicht

Het museum wordt geëxploiteerd door de Stichting Design Museum Den Bosch. De stichting wordt bestuurd door een directeur/bestuurder. De toezicht houdende taken worden uitgevoerd door de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht handelt volgens de Code Cultural Governance, en bestuur en toezicht verhouden zich tot elkaar zoals beschreven in de Code. In de praktijk betekent dit dat de directeur/bestuurder verantwoordelijk is voor het reilen en zeilen van het museum. De Raad van Toezicht stelt de begroting en de jaarrekening vast en ziet toe op welke wijze de doelstellingen van het museum worden gerealiseerd. De directeur/bestuurder wordt benoemd door de Raad van Toezicht die ook jaarlijks zijn functioneren bespreekt.

In 2019 vergaderde de Raad van Toezicht vier keer. Daarnaast vond geregeld overleg plaats tussen de voorzitter en de directie over lopende zaken, het leggen van contacten en adviezen.

De jaarrekening 2019 werd door de Raad van Toezicht vastgesteld, evenals de begroting 2020. De controle van de jaarrekening door de accountant werd positief beoordeeld.

De leden van de Raad van Toezicht hebben in 2019 afgezien van hun vacatiegelden.

Cocteau	€	7.450,00
Collectieprogramma 2018	€	35.441,00
Design Derde Rijk	€	50.000,00
Design Derde Rijk	€	100.000,00
Design Derde Rijk	€	112.500,00
Geert Lap	€	5.000,00
Geert Lap	€	5.000,00
Geert Lap	€	20.000,00
Modern Nederland	€	24.000,00
Ontdek de collectie	€	18.470,00
Presentatie Collab	€	10.000,00
Thijs Wolzak	€	8.264,46

Leden

- Patrick Lammers (voorzitter). Chief Executive Officer van Essent en Country Chair namens Innogy, moederbedrijf van Essent, in Nederland (per 10 december 2019 afgetreden)
- Claudia Mennen-Vermeule (financiën). CEO en lid Raad van Bestuur Brand Loyalty Group (vanaf 11 februari 2014)
- Titus M. Eliëns. Voormalig Hoofd Collecties Gemeentemuseum Den Haag en voormalig hoogleraar Industriële Vormgeving aan de Universiteit Leiden (vanaf 12 oktober 2016 als lid; per 10 december 2019 benoemd tot voorzitter van de Raad van Toezicht)
- Jacqueline van Amerongen-Veenendaal (lid). Lid Raad van Toezicht Benefits for Kids, lid Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur, voorzitter beroepenveld commissie Willem de Kooning Academie (vanaf 20 juni 2018)
- Philippe Schuit (lid). Mentor/investeerder technologie ondernemingen (vanaf 10 december 2019)

Stichting Beheer Museumkwartier

In opdracht van de gemeente 's-Hertogenbosch en de provincie Noord-Brabant vervult de Stichting Beheer Museumkwartier de rol als verhuurder en beheerder van de gebouwen van beide musea en het kantoorcomplex. De stichting is verantwoordelijk voor het in stand houden van het museumcomplex en de gebouw-gebonden installaties. Tevens coördineert de stichting de noodzakelijke reparaties en het onderhoud van het gebouw en de installaties.

Organisatie

20

Design Museum Den Bosch heeft per 31-12-2019 22 personen in dienst (14.76 fte). Dat is een toename ten opzichte van 2018. Daar liggen twee redenen aan ten grondslag: het museum heeft te maken met enkele langdurig zieken, waarvoor tijdelijke vervanging is geworven. Ten tweede is er tijdelijk extra personeel aangetrokken om de organisatorische drukte rondom de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk* het hoofd te kunnen bieden. De structurele personele bezetting heeft een omvang per 31-12-2019 van 11.31 fte.

Daarnaast beschikt het museum over payroll personeel suppoosten (33 personen, 6.0 fte), zzp'ers (30 personen), stagiaires (2 personen) en vrijwilligers (32 personen). Ook hier is de invloed van *Design van het Derde Rijk* zichtbaar: het aantal suppoosten en museumdocenten (zzp) is tijdelijk stevig uitgebreid.

Het ziekteverzuim in 2019 bedroeg 16,11%. De stijging (het verzuim in 2018 bedroeg 5,35%) is vooral te wijten aan enkele langdurige, niet-werkgerelateerde zieken.

De gemiddelde leeftijd per 31-12-2019 is 43,3 jaar. De directie en medewerkers van de Stichting Design Museum Den Bosch ontvangen een salaris conform de Museum cao.

Directie

Timo de Rijk, directeur
Thea Sterken, managementassistent

Collectie en tentoonstellingen

Fredric Baas, conservator
Tomas van de Heuvel, projectmedewerker *Design van het Derde Rijk*
Elly Stegeman, conservator
Marte Rodenburg, assistent conservator

Communicatie en marketing

Maan Leo, manager marketing en communicatie

Bedrijfsvoering

Renée Bettonvil, commercieel medewerker
Dénise van Bokhoven, financiële administratie
Marthe Elfring, commercieel medewerker (tijdelijk)
Elsbeth Huber, commercieel medewerker
Oscar Jansen, hoofd bedrijfsvoering (tijdelijk)
Joke Kuypers, facilitair medewerker
Thessa Lookman, hoofd bedrijfsvoering

Publiekszaken

Madelon van der Avoort, educatie
Reint Boven, medewerker AV/documentalist
Joke Backx, hoofd publiekszaken
Katherine Rosmalen, educatie

Vloermanagers

Marjolein van Bokhoven
Anneloes Ebing
Machiel Marsé
Anne Salet
Niels van Uden

Suppoosten

Aafke de Groot
Adrien Stanziani
Anne van den Berg
Antje van Oosten
Cassidy Scheele
Darina Iyudina
Désirée Martis
Dieuwertje van Schadewijk
Dirkje Honings
Emy van Rijt
Geoffrey van Dijk
Gijs van der Putt
Jeanine Vloemans
Joep Steenbergen
Jord Dijkstra
Juliette Schrauwen
Marie-Louise Wasiela
Marloes Vreeswijk
Marly Pijnenburg

Matthias Gigengack
Matthis Guirado
Max Joey van den Hout
Nadja van de Griendt
Nick van Steen
Raymond Lammers
Romee van der Schoot
Sage Yamanaka
Sander Vermeer
Susan Meijburg
Teun Beurskens
Teun Hartstra
Timon ter Avest

Stagiaires

Moyra Besjes
Ricky Doornbos

Museumdocenten

Anne Weijers
Astrid Ritskes
Bas den Herder
Bieke Carpentier
Chantal Lenting
Christel Verdaasdonk
Corine Brekveld
Emmy Polkamp
Fien de Graaf
Fleur van den Akker
Frits Peeters
Janneke Korsten
Jolinda de Lang
Kim van Kessel
Liesbeth Wassink
Maartje Tegelaar
Marian van Esch
Sabina Timmermans
Sanne Evertz
Sofie Boon
Valerie Lerou
Wim Wijdeveld

Techniek

Balt van Rijn
Charles Popelier
Etiënne Timmermans
Frans de Visser
Michiel Sonnevijlle
Mischa Doorenweerd

Vrijwilligers museumshop

Ans de Vos
Beppie Schoondermark
El van der Linden
Elly Muizers
Elvira Marugg
Fanny Verbunt
Gertie van de Boogaard
Ine Wijen
Ligia van den Udenhout

Lilian Pennings
Lot Stok
Lya Rijks
Mariette Hoes
Marion Kropman
Marita van den Hoven
Marjolijn van der Pol
Meyk van Dijk
Mina Bettinger
Simone de Roos
Thea Hennevelt
Tonneke van Lokven
Vera Schreurs
Wendela Bosch
Yolanda Peek
Yvonne van Herwijnen

Vrijwilligers Familieruimte

Carien van Dorst
Els van Kessel
Jos Leo
Marianne van Amstel
Marijke Parijs
Niki Smeets
Trudie van den Broek- Quekel

Financieel

21

Dit verkorte financiële verslag is ontleend aan het financieel jaarverslag 2019 van de Stichting Design Museum Den Bosch. Bij het financieel jaarverslag is een goedkeurende accountantsverklaring afgegeven.

Het jaar 2019 is afgesloten met een positief resultaat van € 82.817. De algemene reserve neemt toe en bedraagt € 416.166 per 31 december 2019.

De bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen nemen af met € 57.904 en bedragen ultimo 2019 € 565.865. Hiervan bedraagt de inrichtingsegalisatie-reserve €331.146 en het bestemmingsfonds aankoop collectie € 234.719.

Design Museum Den Bosch ontvangt conform artikel 10 van de verzelfstandigingsovereenkomst een structurele subsidie van de gemeente 's-Hertogenbosch. De subsidiebeschikking over 2019 is op 9 september 2019 door de gemeente vastgesteld. Vanaf 2021 worden er meerjarenafspraken gemaakt met de gemeente.

Grondslagen van waardering en resultaatbepaling:

De waardering van activa en passiva is gebaseerd op het stelsel van historische kosten. Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de in het boekjaar geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het boekjaar op basis van verkrijgingsprijzen. Winsten op transacties zijn verantwoord in het jaar waarin ze zijn gerealiseerd, verliezen zijn verantwoord in het jaar waarin ze voorzienbaar zijn, rekening houdend met de grondslagen voor de voorzieningen.

Balans per 31 december 2019

ACTIVA	31 december 2019	31 december 2018
Vaste activa:		
Materiele vaste activa	348.877	435.856
Vlottende activa:		
Vorraden	28.531	18.392
Vorderingen	648.002	444.715
Liquide middelen	539.038	432.061
Totaal vlottende activa	1.215.571	895.168
BALANSTOTAAL	1.564.448	1.331.024
PASSIVA	31 december 2019	31 december 2018
Eigen vermogen:		
Bestemmingsfondsen	234.719	195.702
Egalisatiereserve inrichting	331.146	428.067
Overige reserves	416.166	275.445
Totaal eigen vermogen	982.031	899.214
Eigen vermogen:		
Voorzieningen	160.026	111.279
Schulden:		
Kortlopende schulden	422.391	320.531
BALANSTOTAAL	1.564.448	1.331.024

Staat van baten en lasten voor 2019 (bedragen in €1.000)

BATEN	31 december 2019	31 december 2018
Subsidie gemeente	2.045	2.005
Bijdragen van derden	384	303
Entreegelden	765	285
Inkomsten museumwinkel	507	409
Overige inkomsten	92	65
TOTAAL BATEN	3.792	3.066
LASTEN		
Lonen en salarissen	844	813
Overige personeelskosten	484	271
Overige bedrijfskosten	1.901	1.840
Afschrijvingen	103	162
Inkoop museumwinkel	371	295
Rentebaten en lasten	6	4
TOTAAL LASTEN	3.709	3.385
OVER/TEKORT	83	-319
RESULTAATBESTEMMING		
Bestemmingsfonds	39	-31
Egalisatiereserve inrichting	-97	-115
Overige reserves	141	-173
TOTAAL RESULTAATBESTEMMING	83	-319

DESIGN MUSEUM DEN BOSCH COLOFON

Tekst, redactie en productie

Medewerkers Design Museum Den Bosch

Fotografie

Angeline Behr

Ben Nienhuis

Erik en Petra Hesmerg

Joep Jacobs

Sander Vermeer

Thijs Wolzak

Grafisch ontwerp

Annemarie van Pruyssen, PuntDef.nl

Design Museum Den Bosch

De Mortel 4, 5211 HV 's-Hertogenbosch

Kantoor

Waterstraat 16, 5211 JD 's-Hertogenbosch

www.designmuseum.nl

© 2020 DESIGN MUSEUM DEN BOSCH

Uitgebracht aan:
het bestuur van
Stichting Design Museum Den Bosch
Waterstraat 16
5211 JD 's-Hertogenbosch

Betreft:
financieel verslag 2019

Inhoudsopgave

Behorende bij het financieel verslag over het boekjaar 2019 van Stichting Design Museum Den Bosch,
Waterstraat 16, 5211 JD 's-Hertogenbosch.

Referentienummer: 76098260

Accountantsrapport

1	Verklaring	1
2	Algemene gegevens	2

	Bestuursverslag	5
--	-----------------	---

Jaarrekening

1	Balans per 31 december 2019	10
2	Staat van baten en lasten over 2019	12
3	Kasstroomoverzicht	13
4	Toelichting op de jaarrekening	14
5	Toelichting op de posten van de jaarrekening	18

	Overige gegevens	22
--	------------------	----

Bijlagen

1	Specificaties balans per 31 december 2019	26
2	Specificaties staat van baten en lasten over 2019	28
3	WNT verantwoording 2019	34

1 Verklaring

Bij de jaarrekening is een controleverklaring verstrekt. Voor de inhoud van deze verklaring verwijzen wij naar het hoofdstuk 'Overige gegevens' van het financieel verslag.

2 Algemene gegevens

2.1 Zakelijke gegevens van de stichting

rechtsvorm	stichting
bedrijfsadres	Waterstraat 16, 5211 JD 's-Hertogenbosch
statutaire naam	Stichting Design Museum Den Bosch
handelsnaam	Stichting Design Museum Den Bosch
Kamer van Koophandel	56588356
bestuurder	dr. T.R.A. de Rijk
commissarissen	T.M. Eliens (voorzitter vanaf 10-12-2019) C.M.P. Mennen-Vermeule J. van Amerongen - Veenendaal P. Lammers (voorzitter tot 11-12-2019) P. Schuit

2.2 Vaststelling jaarrekening vorig boekjaar

De jaarrekening over het voorafgaande boekjaar van Stichting Design Museum Den Bosch is door de Raad van Toezicht vastgesteld op 2 mei 2019.

De hierbij vastgestelde verdeling van het resultaat luidt:

	€
onttrekking bestemmingsfonds	30.808
onttrekking egalisereserve inrichting	115.460
onttrekking overige reserves	172.639
	<hr/>
	318.907
	<hr/>

Wij zijn graag bereid tot het verstrekken van nadere toelichtingen.

Tilburg, 30 maart 2020

Hoogachtend,

ABAB Accountants B.V.

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'E.R. van Honk', with a long horizontal flourish extending to the right.

E.R. van Honk RA

Bestuursverslag 2019

Het jaar 2019 zal door de medewerkers van Design Museum Den Bosch niet gemakkelijk vergeten worden, en vermoedelijk ook niet door de vele bezoekers en inwoners van Den Bosch. Het najaar werd getekend door de enorme belangstelling van publiek en pers voor de tentoonstelling *Design van het Derde Rijk*, die in het museum in beide zalen te zien was. Voor het eerst werkten we volledig met e-ticketing en was de tentoonstelling vrijwel permanent uitverkocht. Flinke commotie in de pers over het onderwerp en extra voorzorgsmaatregelen op het gebied van beveiliging bepaalden de sfeer rondom de opening in september. Door dit alles vergaten we bijna dat het jaar al goed begonnen was. De tentoonstelling *Jean Cocteau - Metamorphosis* en de flankerende tentoonstelling *Binnenkijken met Thijs Wolzak* liepen qua bezoekers uitstekend. De zomertentoonstelling *Modern Nederland 1963-1989* bediende tezamen met kleine tentoonstellingen als *The Ghosts of Sunday Morning* en *Geert Lap - Specific Objects* op een goede manier een professioneel en liefhebberspubliek. In totaal kon Design Museum Den Bosch in 2019 een recordaantal van bijna 142.000 bezoekers noteren. Door de uitstekend renderende tentoonstellingen is het financiële resultaat van het museum positief. In tegenstelling tot andere jaren is daarbij geen beroep is gedaan op een bijdrage van de Stichting Vrienden.

De enorme pers- en publieksaandacht zorgden voor een stevige regionale, nationale en zelfs internationale positionering van het museum, dat in 2019 het eerste volledige jaar met de nieuwe naam kende. De afdeling publiekszaken is vanaf dit jaar geheel overgegaan op een designergericht programma. Een interim-medewerker fondsenwerving heeft afgelopen jaar bewezen dat inzet op dit vlak voor het museum onontbeerlijk is, waardoor een vacature voor een vaste medewerker is uitgeschreven. In de curatorstaf is afscheid genomen van een curator beeldende kunst, waardoor een vacature voor een designspecialist kan worden uitgeschreven. De eerste voorbereidingen zijn getroffen voor de reorganisatie van de begane grond teneinde het museum aantrekkelijker te laten zijn voor bezoekers en de winkel beter te laten renderen. Met de afdeling marketing heeft de afdeling publiekszaken de eerste voorbereidingen getroffen voor een stevig digitaal kennisplatform dat de komende jaren de verduurzaming van de tentoonstellingen zal waarborgen.

Financieel resultaat

Dat brengt ons bij het financieel resultaat over 2019 van het Design Museum Den Bosch. Het jaar laat zoals gezegd een mooi resultaat zien, mede door de twee zeer succesvolle tentoonstellingen dit jaar. Het netto resultaat komt uit op in totaal € 82.817 positief. Hierdoor is de vermogenspositie ultimo 2019 gestegen en daarbij is over 2019 is een positieve kasstroom gerealiseerd van bijna €107.000.

ABAB Accountants B.V.

 30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Governance Code Cultuur

Alles tezamen heeft het museum zowel op het gebied van strategische profilering, financiële gezondheid en inhoudelijke keuzes een flinke stap gemaakt op weg naar een volwaardig Design Museum met een regionale binding en nationale en internationale profilering. Met het oog op een vruchtbare continuïteit van het museum onderschrijven we van harte de Governance Code Cultuur.

Design Museum Den Bosch werkt volgens het Raad van Toezicht-model en hanteert de Governance Code Cultuur als instrument voor goed bestuur en goed toezicht. De acht principes van de code (versie 2019) vinden hun vertaling in praktijkaanbevelingen. Daarbij geldt wat ons betreft in de verantwoording hierover 'PAS TOE EN LEG UIT'. Design Museum Den Bosch past alle principes uit de code cultuur bewust en onverkort toe. Hieronder leggen we aan de hand van de vier hoofdpunten kort uit welke aspecten specifiek in 2019 aan de orde zijn gekomen:

- **Waarde scheppen voor en in de samenleving**
In 2019 is een nieuw beleidsplan opgesteld waarin we bijzondere aandacht hebben besteed aan de uitbreiding van publieksgroepen en de nadruk op maatschappelijke thema's in de programmering.
- **Integer en rolbewust handelen**
Met de Raad van Toezicht is gesproken over de evenwichtige en inclusieve bezetting van de Raad en het nauwgezet naleven van aftreden en benoemen van leden.
- **Zorgvuldig besturen**
Er is in 2019 veel aandacht geweest voor de maatschappelijke doelstelling van de organisatie en het betrekken van de interne en externe belanghebbenden bij het beleid. Er is op regelmatige basis overleg met contactpersonen van de gemeente 's-Hertogenbosch.
- **Goed toezicht uitoefenen.**
Het bestuur en de Raad van Toezicht hebben in 2019 meermalen gesproken over de verschillende aspecten die bij de uitoefening van goed toezicht van belang zijn. De Raad van Toezicht en de directie van Design Museum Den Bosch vergaderden in 2019 vier keer voltallig (20 maart, 6 juni, 19 september en 10 december). Voorts was er in verband met de bijzondere veiligheidsomstandigheden van de tentoonstelling Design van het Derde Rijk in de zomer van 2019 verschillende keren overleg tussen de voorzitter, individuele leden van de RvT en de directie en een gezamenlijke conference call op 30 augustus. Van alle voltallige vergaderingen zijn (goedgekeurde) notulen opgemaakt.

ABAB Accountants B.V.

 30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Werkbegroting 2020

Ieder jaar stelt het bestuur in het najaar de begroting van het aankomend jaar vast. Deze begroting wordt ingediend bij de gemeente 's-Hertogenbosch als onderlegger voor de subsidietoekenning van het daaropvolgende jaar. Hieronder de verkorte begroting 2020 welke op 10 december 2019 is goedgekeurd door de Raad van Toezicht.

	Begroting 2020
Opbrengsten	
Subsidie opbrengsten	€ 2.045.000
Bijdrage van derden	€ 535.850
Winkelverkopen	€ 491.546
Entreegelden	€ 493.250
Opbrengsten overige activiteiten	€ 64.045
Totaal: Opbrengsten	€ 3.629.691
Inkoopwaarde verkopen	
Inkoopwaarde verkopen museumshop	€ 370.719
inkoopwaarde verkoop entreebewijzen	€ 34.259
Inkoopwaarde verhuur	€ 26.522
Totaal: Inkoopwaarde verkopen	€ 431.500
Bruto marge	€ 3.198.191
Personeelskosten	
Lonen & salarissen	€ 730.441
Sociale lasten	€ 157.852
Overige personeelskosten	€ 100.219
Pensioenlasten	€ 83.863
Totaal personeelskosten	€ 1.072.375
Werk door derden	€ 303.133
Overige bedrijfskosten	
Huisvestingskosten	€ 675.893
Inventaris- en ICT-kosten	€ 100.512
Kosten vervoermiddel	€ 3.093
Kantoor- en administratiekosten	€ 69.070
Tentoonstellingskosten	€ 493.627
Marketing kosten	€ 124.258
Publiekszaken	€ 74.603
Algemene kosten	€ 57.447
Collectie	€ 77.000
Totaal overige bedrijfskosten	€ 1.675.505
Financiële baten & lasten	€ 5.800
Afschrijvingen	€ 141.377
Exploitatie resultaat	€ 0

ABAB Accountants B.V.

30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Tot slot

Rest mij tot slot een woord van dank uit te spreken aan iedereen die er het afgelopen jaar aan heeft bijgedragen om onze missie en doelstellingen te realiseren. Ik dank daarbij onze medewerkers, de vele vrijwilligers, onze partners, de gemeente 's-Hertogenbosch en al onze bezoekers.

Graag wil ik de volgende fondsen bedanken voor hun bijdragen voor de diverse tentoonstellingen dit jaar:

- Brabant C
- Fonds 21
- Mondriaan Fonds
- Prins Bernhard Cultuurfonds
- Provincie Noord-Brabant
- Stichting VSBfonds
- Stimuleringsfonds Creatieve Industrie
- Turing Foundation

We willen hierbij de Stichting Vrienden/ Club Design van harte bedanken voor de inspanningen en ondersteuning afgelopen jaar. Veel dank ook aan de leden van onze Raad van Toezicht voor het op zeer betrokken wijze invullen van hun belangrijke en waardevolle rol. Patrick Lammers nam afgelopen jaar afscheid als voorzitter en hem willen we hierbij nadrukkelijk bedanken voor zijn inspirerende voorzitterschap sinds de verzelfstandiging van ons museum.

's-Hertogenbosch, 30 maart 2020

Timo de Rijk, directeur

Titus M. Eliëns, voorzitter Raad van Toezicht

ABAB Accountants B.V.

 30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

P.S. Bij het afsluiten van dit bestuursverslag op 23 maart 2020 kan een enkel woord over de mogelijke gevolgen van de huidige corona-epidemie niet achterwege blijven. Het museum is voorlopig tot 1 juni, en mogelijk langer tijdelijk gesloten. Het heeft maatregelen genomen op het gebied van veiligheid voor personeel (thuiswerken), een aanvraag gedaan voor arbeidstijdverkorting en een eerste nieuwe indeling gemaakt voor een nieuwe programmering van 2020 en 2021.

ABAB Accountants B.V.

 30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

1 Balans per 31 december 2019 (ná verwerking voorstel resultaatbestemming)

ACTIVA

	31 december 2019		31 december 2018	
	€	€	€	€
Vaste activa				
Materiële vaste activa				
inventaris		348.877		435.856
Vlottende activa				
Voorraden				
handelsgoederen		28.531		18.392
Vorderingen				
debiteuren	35.030		17.040	
omzetbelasting	173.026		91.628	
loonbelasting, volks- en werknemersverzekeringen	223		-	
overige vorderingen en overlopende activa	439.723		336.047	
		648.002		444.715
Liquide middelen		539.038		432.061
		1.564.448		1.331.024

PASSIVA

	31 december 2019		31 december 2018	
	€	€	€	€
Eigen vermogen				
bestemmingsfondsen	234.719		195.702	
egaliseringsreserve inrichting	331.146		428.067	
overige reserves	416.166		275.445	
		982.031		899.214
Voorzieningen				
voorziening voor groot onderhoud		160.026		111.279
Kortlopende schulden				
crediteuren	159.473		193.833	
loonbelasting, volks- en werknemersverzekeringen	-		1.794	
pensioenfonds	4.609		8.966	
overige schulden en overlopende passiva	258.309		115.938	
		422.391		320.531
		1.564.448		1.331.024

V.B. cинстpуоcкa BABA

ABAB Accountants B.V.

30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

непривлечённые средства
V.B. cинстpуоcкa BABA

2 Staat van baten en lasten over 2019

	01-01-2019 t/m 31-12-2019	begroot 01-01-2019 t/m 31-12-2019	afwijking budget tov realisatie 2019	01-01-2018 t/m 31-12-2018
	€	€	€	€
<i>Baten</i>				
subsidie opbrengsten	2.045.000	2.004.960	40.040	2.004.960
bijdragen van derden	384.279	556.250	-171.971	302.888
winkelverkoppen	506.671	585.000	-78.329	408.717
entreegelden	764.537	545.000	219.537	284.649
opbrengsten overige activiteiten	91.807	35.000	56.807	64.697
	<u>3.792.294</u>	<u>3.726.210</u>	<u>66.084</u>	<u>3.065.911</u>
<i>Directe kosten</i>				
inkoopwaarde winkelverkoppen	325.086	367.371	-42.285	255.589
inkoop museumkaarten	39.655	-	39.655	28.310
overige inkoop- en voorraadkosten	6.713	6.100	613	11.015
	<u>371.454</u>	<u>373.471</u>	<u>-2.017</u>	<u>294.914</u>
bruto-marge	3.420.840	3.352.739	68.101	2.770.997
<i>Lasten</i>				
kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	484.093	262.183	221.910	270.632
lonen, salarissen en sociale lasten	843.512	955.798	-112.286	812.589
afschrijving vaste activa	103.326	143.344	-40.018	162.275
overige lasten	1.901.476	2.062.955	-161.479	1.840.230
	<u>3.332.407</u>	<u>3.424.280</u>	<u>-91.873</u>	<u>3.085.726</u>
Baten minus lasten	88.433	-71.541	159.974	-314.729
<i>Financiële baten en lasten</i>				
rentebaten en soortgelijke opbrengsten	422	-	422	662
rentelasten en soortgelijke kosten	6.038	3.000	3.038	4.840
	<u>-5.616</u>	<u>-3.000</u>	<u>-2.616</u>	<u>-4.178</u>
Overschot	82.817	-74.541	157.358	-318.907

Resultaatbestemming

	2019	2018
<i>Toevoeging/onttrekking aan:</i>		
bestemmingsfonds	39.017	-30.808
egalisereserve inrichting	-96.921	-115.460
overige reserves	140.721	-172.639
Totaal	82.817	-318.907

3 Kasstroomoverzicht

	2019	2018
Baten minus lasten	88.433	-314.729
<i>Aanpassingen voor aansluiting met het bedrijfsresultaat</i>		
aanpassingen voor afschrijvingen	103.326	162.275
toename (afname) van de voorzieningen	48.747	-81.545
	152.073	80.730
<i>Veranderingen in werkkapitaal</i>		
afname (toename) van handelsdebiteuren	-17.990	17.782
afname (toename) van voorraden	-10.139	6.095
toename (afname) van handelscrediteuren	-34.360	56.425
afname (toename) van overige vorderingen	-185.297	-32.251
toename (afname) van overige schulden	136.220	6.111
	-111.566	54.162
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	128.940	-179.837
ontvangen interest	422	662
betaalde interest	-6.038	-4.840
	-5.616	-4.178
Kasstroom uit operationele activiteiten	123.324	-184.015
verwerving van materiële vaste activa	-16.347	-10.328
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-16.347	-10.328
mutatie geldmiddelen	106.977	-194.343
geldmiddelen begin boekjaar	432.061	626.404
geldmiddelen einde boekjaar	539.038	432.061
De geldmiddelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
	31-12-2019	31-12-2018
liquide middelen	539.038	432.061

4 Toelichting op de jaarrekening

4.1 Algemene informatie

statutaire naam	Stichting Design Museum Den Bosch
rechtsvorm	stichting
statutaire zetel	's-Hertogenbosch
Kamer van Koophandel	56588356
bedrijfsadres	Waterstraat 16, 5211 JD 's-Hertogenbosch

4.2 Grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

Stichtingsactiviteiten

De stichtingsactiviteiten bestaan uit het verzamelen en presenteren van werken op het gebied van de moderne en hedendaagse beeldende kunst en vormgeving, alsmede het verbreiden en het stimuleren van de belangstelling voor de beeldende kunst en vormgeving in de gemeente 's-Hertogenbosch en ver daarbuiten in in de ruimste zin des woords.

Indeling en andere aspecten van de presentatie

De cijfers voor 2018 zijn, waar nodig, geherrubriceerd teneinde vergelijkbaarheid met 2019 mogelijk te maken.

Toepasselijk verslaggevingsstelsel

Volgens de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (Titel 9 BW 2) is de rechtspersoon geen stichting waarop de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW van toepassing zijn. De Jaarrekening is opgesteld volgens de bepalingen van Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 640.

Schattingen

Significante schattingen doen zich voor bij de materiële vaste activa, voorzieningen, bijzondere waardeverminderingen en pensioenen.

Bij het opstellen van de jaarrekening maakt het bestuur van de stichting schattingen en gaat van bepaalde veronderstellingen uit die van invloed kunnen zijn op de waardering van de activa, passiva en de uitkomsten van de winst-en-verliesrekening. De werkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen en veronderstellingen. Significante schattingen doen zich voor bij de materiële vaste activa en de voorziening groot onderhoud.

Financiële instrumenten

Algemeen

De onderneming maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van financiële instrumenten, die in de balans als activa en passiva zijn verantwoord. De op de balans opgenomen financiële instrumenten bestaan voornamelijk uit handelsdebiteuren, liquide middelen, lang- en kortlopende leningen en leveranciers en handelskredieten. Over deze financiële instrumenten loopt de onderneming rente- en kredietrisico. De onderneming maakt geen gebruik van afgeleide financiële instrumenten om deze risico's af te dekken.

4.3 Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Algemeen

De waardering van activa en passiva is gebaseerd op het stelsel van historische kosten, tenzij hierna anders aangegeven. Niet genoemde activa en passiva zijn voor de nominale waarde in de balans opgenomen. De grondslagen zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van vorig jaar.

ABAB Accountants B.V.

30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Financiële instrumenten

In de balans opgenomen financiële instrumenten zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde en de vervolgwaaarding tegen de geamortiseerde kostprijs. De geamortiseerde kostprijs is de kostprijs waarbij de kosten van de transactie in de waardering worden begrepen. Een eventueel agio of disagio bij het aangaan van een contract of transactie, komt ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten gedurende de looptijd van het contract. Een agio of disagio komt dan niet als een separaat actief of passief op de balans.

De toerekening (amortisatie) van de transactiekosten, rente en agio of disagio aan de staat van baten en lasten geschiedt op basis van de effectieve-rentemethode. Toepassing van de effectieve-rentemethode houdt in dat op basis van de effectieve rentevoet op annuïtaire wijze rentebaten en rentelasten aan de verslagperiode worden toegerekend. Als de lineaire amortisatie niet tot belangrijke verschillen leidt ten opzichte van het toepassen van de effectieve-rentemethode, wordt lineaire amortisatie toegepast.

Tenzij dat hierna anders staat vermeld, is de geamortiseerde kostprijs van kortlopende posten, zoals handelsdebiteuren en -crediteuren, en de waardering van liquide middelen en langlopende vorderingen gelijk aan de nominale waarde van deze posten, verminderd met eventuele afboekingen wegens bijzondere waardevermindering of oninbaarheid.

Gegeven de korte doorlooptijd zijn de boekwaarden van financiële vaste activa (deelnemingen uitgezonderd), vlottende activa en de kortlopende schulden nagenoeg gelijk aan de marktwaarden. Ook de marktwaarde van de langlopende schulden verschilt niet materieel van de boekwaarde.

Bijzondere waardeverminderingen

Periodiek wordt beoordeeld of er aanleiding is voor een bijzondere waardevermindering van de vaste activa. Bij toepassing van een bijzondere waardevermindering wordt de realiseerbare waarde bepaald op basis van de contante waarde van in de toekomst door het betreffende actief te genereren kasstromen of de directe opbrengstwaarde van het actief. Als de realiseerbare waarde lager is dan de boekwaarde van het actief, wordt het verschil als bijzondere waardevermindering op de boekwaarde in mindering gebracht. De waardeverandering komt, voor zover aanwezig, eerst ten laste van de herwaarderingsreserve. Het eventueel resterende deel wordt als last in de staat van baten en lasten verantwoord. De afboeking wordt ongedaan gemaakt, zodra de waardevermindering heeft opgehouden te bestaan.

Materiële vaste activa

De inventaris en inrichting zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs door de gemeente bij de bouw verminderd met cumulatieve afschrijvingen. De afschrijvingen zijn in het algemeen berekend op een lineaire levensduur van 3 tot 10 jaar.

De activa zijn door de stichting om niet in eigendom verkregen en de hierdoor impliciet verkregen subsidie is opgenomen in een egalisatiereserve inventaris. De jaarlijkse afschrijvingen op deze inventaris en inrichting zullen ten laste van de egalisatiereserve worden gebracht.

Voorraden

Handelsgoederen

De handelsgoederen zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of als deze op balansdatum lager is, de marktwaarde. Indien nodig wordt op de waardering gecorrigeerd voor mogelijke incourantheid.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie, inclusief de transactiekosten. Na eerste verwerking vindt waardering plaats tegen de geamortiseerde kostprijs. Bij het ontbreken van (dis)agio en transactiekosten is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de nominale waarde van de vorderingen. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Debiteuren

De debiteuren zijn bij de eerste verwerking in de balans gewaardeerd tegen de reële waarde, die gelijk is aan de kostprijs op het moment van de transactie. Na deze eerste verwerking vindt de waardering plaats tegen de geamortiseerde kostprijs. De geamortiseerde kostprijs is gelijk aan de nominale waarde van de vordering. Voorzieningen wegens oninbaarheid zijn in mindering gebracht op de aldus bepaalde waarde van de vordering. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen.

ABAB Accountants B.V.

 30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Liquide middelen

De liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor zover liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, is hiermee indien noodzakelijk, bij de waardering rekening gehouden.

Eigen vermogen

De grondslag van het eigen vermogen is bepaald als de resultante van de, volgens wettelijke voorschriften en de geldende Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, afzonderlijk gewaardeerde activa en de schulden, voorzieningen en overlopende posten.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor verplichtingen en verliezen die op balansdatum in rechte afdwingbaar zijn of zijn aan te merken als een 'feitelijke' verplichting, waarbij het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichtingen of verliezen middelen of andere activa de onderneming zullen verlaten en van de verplichtingen en verliezen een betrouwbare schatting is te maken.

Het bedrag dat als voorziening wordt opgenomen, is de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de betreffende verplichtingen en verliezen af te wikkelen. Bij deze schatting is zoveel mogelijk rekening gehouden met alle risico's en onzekerheden die samenhangen met de voorziening. Voor zover de uitgaven voor de afwikkeling van voorzieningen op derden kunnen worden verhaald, zijn deze vergoedingen niet in de voorziening betrokken, maar als een afzonderlijk actief op de balans opgenomen.

Tenzij anders vermeld in deze toelichting, zijn de voorzieningen gewaardeerd tegen de nominale waarde. Bij waardering tegen de contante waarde is de voorziening contant gemaakt tegen de actuele marktrente per balansdatum (disconteringsvoet vóór belastingen), gebaseerd op hoogwaardige ondernemingsobligaties.

Personeelsbeloningen

Periodiek betaalbare beloningen

Periodiek betaalbare beloningen zoals lonen, salarissen, premies sociale verzekeringen en doorbetalingen bij vakantie en ziekten, zijn als last in de staat van baten en lasten verantwoord. Voor zover deze lasten nog niet zijn voldaan, zijn deze als verplichting in de balans opgenomen.

Verplichtingen aan de pensioenuitvoerder

De verschuldigde premies aan de pensioenuitvoerder zijn als last in de staat van baten en lasten verantwoord. Voor zover de premies nog niet zijn voldaan, zijn deze als verplichting in de balans opgenomen of als een vordering indien de betaalde premiebedragen de verschuldigde premie overtreffen.

Overige voorzieningen

Groot onderhoud

De voorziening ter gelijkmatige verdeling van lasten voor groot onderhoud van gebouwen wordt bepaald op basis van de te verwachten kosten over een reeks van jaren. De voorziening wordt lineair opgebouwd. Het uitgevoerde onderhoud wordt ten laste van deze voorziening gebracht.

Langlopende en kortlopende schulden

Alle kortlopende schulden zijn bij de eerste verwerking in de balans gewaardeerd tegen de reële waarde. Transactiekosten die direct zijn toe te rekenen aan de verwerving van de langlopende schulden worden in de waardering bij eerste verwerking opgenomen. Na deze eerste verwerking vindt de waardering plaats tegen de geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. De geamortiseerde kostprijs is gelijk aan de nominale waarde van de schulden bij het ontbreken van (dis)agio. Het verschil tussen de bepaalde boekwaarde en de uiteindelijke aflossingswaarde wordt op basis van de effectieve rente gedurende de geschatte looptijd van de kortlopende schulden in de winst-en-verliesrekening als interestlast verwerkt.

ABAB Accountants B.V.

30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

4.4 Grondslagen voor de bepaling van de baten en lasten

Bepaling van baten en lasten

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de in het boekjaar geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het boekjaar op basis van verkrijgingsprijzen.

Winsten op transacties zijn verantwoord in het jaar waarin ze zijn gerealiseerd; verliezen zijn verantwoord in het jaar waarin ze voorzienbaar zijn, rekening houdend met de grondslagen voor voorzieningen.

Baten

De netto-omzet omvat alle opbrengsten uit leveringen van diensten aan derden, minus kortingen en geheven belastingen. Opbrengsten van diensten worden opgenomen op het moment dat de diensten zijn verricht of naar rato waarin de diensten zijn verricht. De kostprijs van deze diensten wordt aan dezelfde periode toegerekend.

Lasten

De lasten worden bepaald op basis van historische uitgaafprijzen. Afschrijvingen zijn berekend volgens de grondslagen vermeld bij de vaste activa.

De onderdelen van de subsidie en de overige bijdragen die bestemd zijn voor collectieaankopen worden evenals de collectieaankopen zelf in de staat van baten en lasten verantwoord. De bedragen ten behoeve van collectieaankopen die ultimo boekjaar nog niet zijn besteed, worden toegevoegd aan het bestemmingsfonds collectievorming. Hier worden in een later stadium collectievoorwerpen van verworven.

Financiële baten en lasten

De rentebaten betreffen het van derden ontvangen en te ontvangen bedrag aan interest over het boekjaar.

De rentelasten betreffen het betaalde en te betalen bedrag aan interest over het boekjaar.

Belastingen

De vennootschapsbelasting wordt berekend over het resultaat vóór belastingen, rekening houdend met vrijgestelde winstbestanddelen, fiscaal niet of slechts gedeeltelijk erkende kosten en verliescompensaties. Het verschil tussen de aldus berekende belasting en de op korte termijn verschuldigde of te vorderen belasting wordt als latente belastingverplichting of latente belastingvordering in de balans verwerkt en berekend tegen het geldende belastingtarief. Activering van latente belastingvorderingen blijft achterwege als niet zeker is of verrekening in de toekomst kan plaatsvinden.

4.5 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de indirecte methode. Het is afgeleid van de staat van baten en lasten en de mutaties in de begin- en eindbalans. Balansmutaties waarmee geen kasstromen gepaard gaan, worden niet opgenomen.

V.B. accountants ABAB

ABAB Accountants B.V.

30 MAART 2020

V.B. accountants ABAB

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

5 Toelichting op de posten van de jaarrekening

5.1 Vaste activa

Materiële vaste activa

Het waardeverloop van inventaris is als volgt samen te vatten:

	€
<i>Stand begin boekjaar</i>	
aanschaffingsprijs	1.111.402
cumulatieve afschrijvingen	-675.546
Boekwaarde	435.856
<i>Mutaties</i>	
investeringen	16.347
afschrijvingen	-103.326
Saldo	-86.979
<i>Stand einde boekjaar</i>	
aanschaffingsprijs	1.127.749
cumulatieve afschrijvingen	-778.872
Boekwaarde	348.877

Andere vaste bedrijfsmiddelen

De afschrijvingen zijn gebaseerd op een gemiddelde gebruiksduur van 3 tot 10 jaar.

5.2 Vlottende activa

Voorraden

Handelsgoederen

Dit betreft de voorraad kunstartikelen en boeken die in de eigen museumwinkel worden verkocht.

Vorderingen

Alle vorderingen hebben een looptijd korter dan één jaar.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn vrij beschikbaar en terstond opeisbaar.

ABAB Accountants B.V.

 30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

5.3 Eigen vermogen

Bestemmingsfondsen

Het verloop van de bestemmingsfondsen is als volgt:

	Bestemmings- fonds collectievormin g €
stand begin boekjaar	195.702
uit resultaatbestemming	39.017
stand einde boekjaar	<u>234.719</u>

Het bestemmingsfonds collectievorming is gevormd voor middelen die de komende jaren besteed worden voor de aankoop van collectievoorwerpen. Tijdens de verzelfstandiging is overeengekomen dat jaarlijks een bedrag van € 48.000 aan dit bestemmingsfonds wordt toegevoegd. De werkelijke kosten in de staat van baten en lasten voor aankopen die dit jaar hebben plaatsgevonden, worden aan dit bestemmingsfonds onttrokken.

Egalisatiereserve inrichting

Het verloop van de egalisatiereserve inrichting is als volgt:

	Stand per 01-01-2019 €	Onttrekking boekjaar €	Stand per 31-12-2019 €
reserve inrichting	428.067	96.921	<u>331.146</u>

De egalisatiereserve inrichting is gevormd omdat de stichting de materiële vaste activa om niet in eigendom heeft verkregen. De impliciet hierbij verkregen subsidie is opgenomen in een egalisatiereserve inventaris. De jaarlijkse afschrijvingen op deze inventaris en inrichting zullen ten laste van de egalisatiereserve worden gebracht.

Overige reserves

In de overige reserves hebben zich de volgende mutaties voorgedaan:

	31-12-2019 €	31-12-2018 €
stand begin boekjaar	275.445	448.084
uit resultaatbestemming	140.721	-172.639
stand einde boekjaar	<u>416.166</u>	<u>275.445</u>

De overige reserves hebben betrekking op de ingehouden winsten.

De overige reserves worden aangehouden als weerstandsvermogen om eventuele financiële tegenvallers in de toekomst op te vangen.

ABAB Accountants B.V.

 30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

5.4 Voorzieningen

Overige voorzieningen

Voorziening voor groot onderhoud

	€
stand begin boekjaar	111.279
<i>Mutaties</i>	
toevoegingen aan voorzieningen	124.323
gebruik van voorzieningen	-75.576
	48.747
stand einde boekjaar	160.026

Voorziening voor groot onderhoud

De voorziening voor groot onderhoud is gevormd om de kosten voor het huurdersdeel van het groot onderhoud van het pand gelijkmatig over de jaren te verdelen.

De voorziening is gebaseerd op een 10 jarig onderhoudsplan, wat is opgesteld in opdracht van de beheerstichting van het pand en heeft betrekking op de geschatte kosten voor huurdersonderhoud over een periode van 10 jaar.

5.5 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Huurverplichtingen

Door de stichting zijn huurverplichtingen aangegaan met de Stichting Beheer Museumkwartier voor de huur van het pand.

Daarnaast is er sprake van een huurverplichting ten aanzien van de printers. Deze overeenkomst is aangaan per september 2017 en heeft een looptijd van 72 maanden. Het maandelijkse huurbedrag bedraagt € 560.

5.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2019

Werknemers (in fte)

Gedurende het boekjaar waren bij de Stichting gemiddeld 15,4 werknemers werkzaam (in 2018 gemiddeld 14,2 werknemers), uitsluitend binnen Nederland.

De indeling naar bedrijfsfunctie is als volgt:

	2019	2018
	Aantal	Aantal
	Binnenland	Binnenland
A Directie	1,0	1,0
B Algemeen	14,4	13,2
	15,4	14,2

Lonen, salarissen en sociale lasten

De samenstelling van deze post is als volgt:

	2019	2018
	€	€
lonen en salarissen	642.822	634.772
sociale lasten	119.904	104.387
pensioenlasten	80.786	73.430
	<u>843.512</u>	<u>812.589</u>

Pensioenlasten

	2019	2018
	€	€
ten laste van het boekjaar gebrachte premies	80.786	73.430
Totaal pensioenlasten	<u>80.786</u>	<u>73.430</u>

Afschrijvingen

De samenstelling van deze post is als volgt:

	2019	2018
	€	€
afschrijvingen op materiële vaste activa	<u>103.326</u>	<u>162.275</u>

Gebeurtenissen na balansdatum

Op 13 maart 2020 heeft het museum zijn deuren moeten sluiten als gevolg van de door de overheid ingevoerde maatregelen om het Corona-virus in te dammen. Het museum is voorlopig tot 1 juni gesloten. De uiteindelijke financiële gevolgen voor het museum zijn op dit moment niet volledig te overzien. Het bestuur heeft inmiddels maatregelen genomen om de financiële gevolgen van deze crisis te beperken. Een aanvraag voor werktijdverkorting is ingediend, deze aanvraag zal omgezet worden naar het nieuwe Noodfonds, waarbij nog onduidelijk is of het museum in aanmerking komt voor een tegemoetkoming uit dit fonds. De tentoonstellingen worden zoveel mogelijk verschoven naar een later tijdstip, zodat de mogelijkheid bestaat inkomsten te genereren voor de reeds gemaakt kosten en waar mogelijk worden diverse kostenbesparingen doorgevoerd. Door de succesvolle expositie "Design van het Derde Rijk" staat het museum er financieel sterker voor dan voorgaand jaar. Hoe de liquiditeit zich zal ontwikkelen is mede afhankelijk van de duur van de sluiting en van de uitkomsten van de door de overheid aangekondigde steunmaatregelen.

's-Hertogenbosch, 30 maart 2020

Het bestuur

dr. T.R.A. de Rijk

ABAB Accountants B.V.

ABAB Accountants B.V.

30 MAART 2020

ABAB Accountants B.V.

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Overige gegevens

Vrijgesteld van de Wet op de Wet van 2019

ABAB Accountants B.V.

 30 MAART 2020

ABAB Accountants B.V.
Rijswijkseweg 100
3720 XG Rijswijk, t.a.v. de heer J. J. J. J. J.

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting Design Museum Den Bosch

A. Verklaring over de in het financieel verslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Design Museum Den Bosch te 's-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit financieel verslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Design Museum Den Bosch per 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de bepalingen van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving RJ 640 "Organisaties zonder winststreven" en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2019;
2. de staat van baten en lasten over 2019; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben deze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Design Museum Den Bosch zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het financieel verslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het financieel verslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- andere informatie zoals vereist door RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie in overeenstemming met de bepalingen van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving RJ 640 "Organisaties zonder winststreven" en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector (WNT).

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de bepalingen van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving RJ 640 "Organisaties zonder winststreven" en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector (WNT). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten en fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming is staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

het bestuur en de Raad van Toezicht, is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van Stichting Design Museum Den Bosch.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Tilburg, 30 maart 2020

ABAB Accountants B.V.

E.R. van Honk RA

1 Specificaties balans per 31 december 2019

1.1 Vlottende activa

Vorderingen

Debiteuren

Het saldo is als volgt te specificeren:

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
debiteurensaldo einde boekjaar	35.030	17.040
af: voorziening wegens mogelijke oninbaarheid	-	-
	<u>35.030</u>	<u>17.040</u>

Omzetbelasting

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
te ontvangen BTW	173.026	91.628

Loonbelasting, volks- en werknemersverzekeringen

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
loonheffingen	223	-1.794

Overige vorderingen en overlopende activa

De overige vorderingen en overlopende activa zijn als volgt te specificeren:

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
nog te ontvangen credit bedragen	197.680	157.891
voortuitbetaalde kosten	193.655	167.495
overige vorderingen	33.000	-
kruisposten	13.148	7.769
overige	1.277	1.277
nog te betalen energiekosten	749	1.570
winkel en entree	125	45
af te dragen omzet museumbezoek HNBM	89	-
	<u>439.723</u>	<u>336.047</u>

Liquide middelen

De liquide middelen zijn als volgt te specificeren:

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
rabobank, bedrijfsspaarrekening	409.860	357.795
rabobank, rekening-courant	123.042	67.463
kassen	6.136	6.803
	<u>539.038</u>	<u>432.061</u>

1.2 Kortlopende schulden

Schulden aan leveranciers en handelskredieten

Het saldo is als volgt samengesteld:

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
crediteuren	159.473	193.833

Schulden ter zake van pensioenen

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
premies pensioenfonds PGGM	4.609	8.966

Overige schulden en overlopende passiva

De overige schulden en overlopende passiva zijn als volgt te specificeren:

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
nog te ontvangen facturen	61.889	9.410
overige schulden en transitoria	50.221	-
vooritontvangen inkomsten	44.272	58.760
overlopende schulden	37.500	-
reservering vakantiegeld	31.779	24.482
reservering verlof- en ATV dagen	20.447	5.682
te betalen accountantskosten	12.000	15.500
tegoedbonnen entree	201	201
te betalen netto-lonen	-	1.903
	<u>258.309</u>	<u>115.938</u>

2 Specificaties staat van baten en lasten over 2019

	2019	begroot 2019	2018
	€	€	€
<i>Subsidie opbrengsten</i>			
gemeentelijke subsidie	2.045.000	2.004.960	2.004.960
<i>Bijdragen van derden</i>			
bijdragen van derden/subsidies	381.022	406.250	224.257
vrienden	1.907	-	2.281
sponsoring	1.350	150.000	1.350
bijdrage stichting vrienden	-	-	75.000
	384.279	556.250	302.888
<i>Winkelverkopen</i>			
Motta btw laag	109.616	121.000	89.518
omzet boeken consignatie	104.473	-	30.954
(ansicht)kaarten	68.911	64.000	42.649
winkelartikelen btw hoog	59.446	241.000	144.958
omzet accessoires	30.101	-	-
omzet sieraden	23.608	-	-
boeken btw laag	22.610	90.000	24.178
omzet keramiek	17.488	-	45
omzet tassen consignatie	15.797	-	5.789
Motta btw hoog	11.182	15.000	11.233
omzet textiel	10.474	-	-
omzet stationary	8.798	-	-
omzet textiel consignatie	5.592	-	1.880
Jeroen Bosch actie artikelen	4.905	-	2.322
consignatie artikelen btw hoog	4.025	48.000	21.917
omzet keramiek consignatie	3.690	-	302
omzet tassen	2.758	-	294
omzet sieraden consignatie	1.783	-	-
consignatie artikelen btw laag	707	5.500	32.336
winkelartikelen btw 0%	407	500	330
omzet kinderassortiment	300	-	-
winkel artikelen btw laag	-	-	12
	506.671	585.000	408.717
<i>Entreegelden</i>			
uitkeringen museumkaartbezoek	414.427	-	191.689
entreegelden Global Ticket (e-tickets)	206.623	-	4.154
entreegelden	102.039	545.000	58.323
opbrengst verkoop museumkaart	41.351	-	30.432
uitkeringen We Are Public	97	-	51
	764.537	545.000	284.649

	2019	begroot 2019	2018
	€	€	€
<i>Opbrengsten overige activiteiten</i>			
omzet catering	21.805	-	11.850
overige inkomsten	19.734	-	14.608
opbrengst schoolbezoek	18.672	-	11.776
opbrengst rondleidingen	10.352	-	3.172
opbrengst auditorium	7.708	35.000	16.667
opbrengst publieksactiviteiten	6.079	-	2.662
opbrengst overige activiteiten	5.000	-	-
opbrengsten bruikleenverkeer	1.376	-	2.150
provisie catering	468	-	116
opbrengst diverse activiteiten	378	-	428
diverse overige inkomsten	150	-	124
omzet verzendkosten	83	-	119
kadobon	2	-	-5
schadevergoedingen	-	-	1.000
bijdragen personeel	-	-	30
	91.807	35.000	64.697

<i>Inkoopwaarde winkelverkopen</i>			
inkoop Motta btw laag	90.859	111.500	72.063
Inkoop boeken consignatie	73.695	-	24.400
inkoop winkelartikelen btw hoog	31.094	129.271	77.090
inkoop ansichtkaarten	26.327	24.300	20.873
inkoop boeken	17.913	68.200	27.758
inkoop accessoires	16.173	-	-
Inkoop sieraden	13.006	-	-
inkoop Motta btw hoog	10.597	-	9.128
Inkoop keramiek en glas	9.936	-	-
Inkoop tassen consignatie	9.157	-	-
Inkoop textiel	5.264	-	-
inkoop consignatie artikelen btw hoog	5.118	30.000	19.151
inkoop stationary	4.893	-	-
Inkoop textiel consignatie	3.891	-	-
Inkoop keramiek consignatie	2.153	-	39
inkoop winkelartikelen btw 0%	1.788	800	8
Inkoop tassen	1.498	-	182
Inkoop sieraden consignatie	1.436	-	-
inkoop kinderassortiment	192	-	-
inkoop consignatie artikelen btw laag	96	3.300	4.927
inkoop winkelartikelen btw laag	-	-	-30
	325.086	367.371	255.589

<i>Inkoop museumkaarten</i>			
inkoop museumkaarten	38.623	-	28.310
Jeroen bosch actie artikelen inkoop	1.032	-	-
	39.655	-	28.310

	2019	begroot 2019	2018
	€	€	€
<i>Overige inkoop- en voorraadkosten</i>			
overige kosten	5.756	6.100	6.017
inkoop overige kosten	2.507	-	1.950
transport collectie en tentoonstelling	772	-	2.219
tellingen	766	-	-455
opslagkosten archief	-	-	416
consignatiekosten	-	-	635
resultaat herwaardering voorraden	-3.088	-	233
	<u>6.713</u>	<u>6.100</u>	<u>11.015</u>

Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten

<i>Werk door derden</i>			
payroll personeel suppoosten	205.151	214.783	182.452
overige werkzaamheden derden	86.988	-	54.105
Randstad Direct Suppoosten	70.804	-	-
oproep Techniek	56.315	10.400	9.544
museumdocenten ZZP	30.263	1.000	2.962
stagiaires	10.503	-	-
vrijwilligers museumwinkel	10.198	12.000	9.318
uren HNBM tbv winkel	7.925	14.000	11.812
payroll personeel vloermanagers	5.946	-	-
vacatiegelden Raad van Toezicht	-	10.000	393
vrijwilligers	-	-	46
	<u>484.093</u>	<u>262.183</u>	<u>270.632</u>

Lonen, salarissen en sociale lasten

<i>Lonen en salarissen</i>			
lonen en salarissen	538.943	664.338	538.304
ziekengeld/WAO uitkering WG	89.560	-	22.370
vakantiegeld	46.530	51.803	49.087
eindejaarsuitkeringen en winstdelingen	23.586	21.553	19.063
overwerk en prestatiebeloning	20.608	-	12.006
verlof- en ATV dagen	14.575	-	163
loontoeslag ambtenaren	7.938	-	7.958
reservering vakantiegeld	7.297	-	-3.067
zondagtoeslag/avondtoeslag/feestdagtoeslag	2.665	-	2.576
jubileumuitkering onbelast	1.123	-	-
eenmalige bonussen	250	-	-
jubileumuitkering belast	-	-	468
privé gebruik iphone	-	-	-1.990
UWV uitkeringen	-7.722	-	-8.655
uitruil eindejaarsuitkering	-20.276	-	2.488
ontvangen ziekengeld	-82.255	-	-5.999
	<u>642.822</u>	<u>737.694</u>	<u>634.772</u>
<i>Sociale lasten</i>			
WG premies WAO/WW/WIA	76.501	160.564	65.352
WG premie ZVW	43.403	-	39.035
	<u>119.904</u>	<u>160.564</u>	<u>104.387</u>

	2019	begroot 2019	2018
	€	€	€
<i>Pensioenlasten</i>			
WG premies pensioenfonds PGGM	73.637	53.935	62.900
WG premies pensioenfonds ABP	7.149	3.605	10.530
	80.786	57.540	73.430
Totaal lonen, salarissen en sociale lasten	843.512	955.798	812.589

Afschrijving vaste activa

Materiële vaste activa

afschrijving inventaris	96.921	118.344	115.462
afschrijving ICT	6.405	25.000	46.813
	103.326	143.344	162.275

Overige lasten

Huisvestingskosten

vaste huren	254.602	252.458	250.423
gas, water en elektra	152.462	103.000	118.656
servicekosten	124.323	107.318	124.323
kosten meldkamer/beveiliging door HNBM	81.817	85.000	85.395
schoonmaakkosten	71.289	75.000	69.948
huisvestingskosten/OZB	25.006	25.000	23.454
onderhoudskosten gebouwen	17.010	15.000	19.057
huur depots en pakeergarage	14.770	20.500	16.725
onderhoud beveiligingsinstallatie via HNBM	2.961	-	6.301
stort- en afvalkosten	2.272	-	1.595
facilitaire dienstverlening en kleine reparaties	983	-	983
EHBO/BHV	581	-	847
advieskosten aanpassing begane grond	-	-	5.955
huur oude winkel via HNBM	-	-	8.257
overige huisvestingskosten	-	1.000	171
energie doorbelastingen	-86.928	-	-62.648
	661.148	684.276	669.442

Inventaris- en machinekosten

ICT hosting en beheer platform	55.885	52.000	53.970
vaste lasten ICT en AV	24.078	38.500	19.700
onderhoud ICT	7.079	5.000	13.692
inventaris- en ICT-kosten	3.433	-	427
kleine aanschaffingen inventaris	1.565	5.000	869
onderhoud inventaris	816	1.500	1.456
kleine aanschaffingen ICT	236	-	2.251
aanloop en migratie ICT platform/infrastructuur	-	-	2.040
	93.092	102.000	94.405

	2019	begroot 2019	2018
	€	€	€
<i>Kosten vervoermiddelen</i>			
verzekering en motorrijtuigenbelasting	589	-	396
brandstofkosten auto's	234	-	185
autokosten	228	2.500	201
onderhoudskosten auto's	118	-	1.842
overige autokosten	-	-	1.723
	1.169	2.500	4.347

<i>Verkoopkosten</i>			
accountants- en administratiekosten	28.313	20.000	22.020
kosten E-ticketing	20.407	-	438
telefoonkosten	10.987	18.000	18.050
kantoor- en administratiekosten kopieerkosten	9.944	8.000	9.429
juridische en fiscale werkzaamheden	8.924	5.000	4.063
internetkosten	5.855	4.000	5.642
portokosten	3.008	4.000	1.909
kantoorbenodigdheden	1.540	-	2.150
drukwerk	1.110	7.000	4.361
incassokosten	198	3.000	1.171
kosten dubieuze debiteuren	-	1.000	-
overige kantoorkosten	-	-	243
doorbelasting internetkosten	-2.643	-	-2.574
	87.643	70.000	66.902

<i>Overige personeelskosten</i>			
transitievergoedingen	50.221	25.000	22.500
overige personeelskosten buiten werkkostenregeling	15.053	10.000	5.518
declaraties reis- en verblijfkosten	13.801	-	16.480
kantinekosten	13.058	10.000	9.966
reiskosten	6.014	8.712	7.368
arbodienst en verzuimbegeleiding	4.592	2.500	3.276
verhuisvergoedingen	2.090	-	4.180
overige personeelskosten Werkkostenregeling	1.728	-	3.043
onbelaste reiskosten	534	-	-
scholingskosten	219	7.377	3.628
werving en selectie kosten	115	-	345
declaraties representatiekosten	29	-	-
onbelaste onkostenvergoedingen	-	-	44
	107.454	63.589	76.348

	2019	begroot 2019	2018
	€	€	€
<i>Algemene kosten</i>			
tentoonstellingskosten	614.041	776.250	504.138
marketing en publiciteit	118.533	105.000	110.616
publiekszaken	60.378	51.670	74.115
resultaat winkel tbv HNBM	39.206	97.670	48.734
food & beverage	31.985	-	15.530
verzekering en transport collectie	26.457	28.000	27.294
algemene verzekeringen	25.683	29.000	33.389
contributies, abonnementen en heffingen	15.279	-	13.875
aankoop collectie	8.983	-	78.808
representatiekosten	4.105	5.000	3.318
onderhoud en reparatie collectie	1.959	-	4.938
giften en donaties	1.750	-	-
parkeerkosten bezoekers	745	-	-
inkoop tbv verhuur	662	-	4.541
algemene kosten	428	-	37
overige algemene kosten	306	-	176
werkkleding	260	-	220
relatiegeschenken	199	-	-
kleine geschenken regeling	11	-	276
stortingen/onttrekkingen collectiefonds	-	48.000	-
naamswijziging	-	-	8.781
	<u>950.970</u>	<u>1.140.590</u>	<u>928.786</u>
Totaal overige lasten	<u>1.901.476</u>	<u>2.062.955</u>	<u>1.840.230</u>
<i>Rentebaten en soortgelijke opbrengsten</i>			
betalingsverschillen	418	-	-
betalingskorting	4	-	-
kortingen inkoop	-	-	9
ontvangen rente van banken	-	-	653
	<u>422</u>	<u>-</u>	<u>662</u>
<i>Rentelasten en soortgelijke kosten</i>			
bankkosten en rentekosten	4.394	3.000	3.547
kosten wisselgeld	1.073	-	987
opschoning kruisposten en kassen	571	-	298
betalingsverschillen	-	-	8
	<u>6.038</u>	<u>3.000</u>	<u>4.840</u>

WNT-verantwoording 2019 op Stichting Design Museum Den Bosch

De WNT is van toepassing op Stichting Design Museum Den Bosch. Het voor op Stichting Museum Design Museum Den Bosch toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2019 € 194.000.

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13^e maand van de functievervulling alsmede degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt

Gegevens 2019	
bedragen x € 1	T.R.A. de Rijk
Functiegegevens	Directeur/ Bestuurder
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 – 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 98.530
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 12.314
<i>Subtotaal</i>	<i>€ 110.844</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 194.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.
Totale bezoldiging	€ 110.844
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 110.844
Gegevens 2018	
Gegevens 2018	
bedragen x € 1	T.R.A. de Rijk
Functiegegevens	Directeur/ Bestuurder
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 – 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 96.006
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 12.106
<i>Subtotaal</i>	<i>€ 108.112</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum ¹⁰	€ 189.000
Bezoldiging	€ 189.000

ABAB Accountants B.V.

30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

1d. Topfunctionarissen alsmede degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt met een bezoldiging van € 1.700 of minder

Gegevens 2019	
NAAM TOPFUNCTIONARIS	FUNCTIE
P. Lammers	Voorzitter raad van toezicht
C.M.P. Mennen – Vermeule	Lid raad van toezicht
T.M. Eliëns	Lid raad van toezicht
J. van Amerongen – Veenendaal	Lid raad van toezicht

ABAB Accountants B.V.

 30 MAART 2020

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.